

Pastoraal plan Heilige Maria- en Pater Damiaanparochie Boven de Schelde 21 november 2016

'Geloof om te leven, niet om te overleven.'

Inhoudsopgave

DEEL I – VISIE

1.	Voorwoord	3
2.	Pastorale visie: aangewezen op elkaar	3
	• Leven in een andere tijd	3
	• Zoekend naar een evangelisch fundament	4
	• 'Hoe sta ik er nu zelf in?' heimwee en vertrouwen	5
	• Een gemeenschap van christenen	5
	• Loslaten en op weggaan	6
	• Ander accent bijdrage pastores	6
	• Schets van de nabije toekomst	6
3.	Geloofsvorming gericht op de toekomst	8
	• Drie verschillende generaties van gelovigen	8
	• Van catechese naar geloofsvorming	8
	• Van programmagerichtheid naar begeleiding van doelgroepen	9
	• Inzet en medewerking van het St. Franciscuscentrum	9
4.	Elementen tot opbouw van de gemeenschap van gelovigen Boven de Schelde	10
	• Samenwerking en afstemming van pastorale en liturgische activiteiten	10
	• Onze band met gelovigen in zorgcentra, met katholieken uit andere landen, en met toeristen	11
	• Ontmoetingen in het Bisdome van Breda	11
	• Andere vormen van onderlinge communicatie	12
5.	Leven en vieren vanuit een Christelijke overtuiging	13
	• De grondslag van de vierende gemeenschap	13
	• Vertaling in rooster van weekendvieringen	14
	• Ontmoeting na de viering	14
	• Vieren en ontmoeten zonder kerkgebouw	14
	• Andere vormen van gebed	15
6.	De diaconale opdracht	16
	• Solidariteit met wie?	16
	• Werken aan een diaconale kerk Boven de Schelde	17
7.	Oecumene	18
8.	Bestuurlijke instrumenten om genoemde doelstellingen te realiseren	18
	– Meting vitaliteit en zelfdragendheid in de Damiaanparochie	18

DEEL II – UITWERKINGEN OP DEELGEBIEDEN	20
1. Liturgie	20
• Korte beschrijving huidige situatie	20
• Doelstellingen in de periode 2016 – 2019	20
• Actiepunten voor 2016 - 2017	21
2. Geloofsvorming jonge gezinnen (kinderen en ouders)	22
• Korte beschrijving huidige situatie	22
• Doelstellingen in de periode 2016 - 2019	22
• Actiepunten voor 2016 - 2019	23
3. Pastoraat voor en met ouderen	24
• Korte beschrijving huidige situatie	24
• Doelstellingen in de periode 2016 - 2019	24
• Actiepunten voor 2016 – begin 2017	25
'Ouderenpastoraat Boven de Schelde'	
4. Catechese voor volwassenen	27
• Korte beschrijving huidige situatie	27
• Doelstelling	27
• Actiepunten	28
5. Diaconie	29
• Korte beschrijving huidige situatie	29
• Doelstellingen in de periode 2016 - 2019	29
• Actiepunten voor 2016 – begin 2017	29
• Daaropvolgende actiepunten	29
6. Oecumene	31
• Korte beschrijving huidige situatie	31
• Participatie in Raden van Kerken	31
• Oecumenische vieringen	31
• Overige activiteiten, vooral van catechese en vorming	31
• Doelstellingen in de periode 2016 - 2019	32
• Actiepunten voor 2016 – begin 2017	32
7. Toeristenpastoraat	33
8. De onderlinge betrokkenheid versterken	34
• Korte beschrijving huidige situatie	34
• Aanpak	34
• Actiepunten 2016 - 2019	35
9. Teamleiderschap	36
• Korte beschrijving huidige situatie	36
• Omschrijving van de functie	36
• Besluit	37
10. Bestuurlijke aandachtspunten samenhangend met het plan	38
• Één of meerdere kerken waar de liturgie in volheid wordt gevierd	38
• Afspraken over vitaliteit en zelfdragendheid	38
• Het belang van een kwalitatieve invulling van de bestuursfuncties	39
• Leidinggeven aan het gehele gebied Boven de Schelde	40
• Werkgeversfunctie van de besturen	40
• Financiële situatie	40
• Toegroei naar één gezamenlijke bestuurstafel voor het pastorale beleid	41
• Informeren parochianen en evaluatiemomenten	41
BIJLAGEN	42 - 45
Cijfers H. Maria- en H. Damiaanparochie en kerkbezoek (KASKI) 2013 – 2016	
Overzicht van vieringen in de verzorgings- en verpleeghuizen	

DEEL I – VISIE

---

1. VOORWOORD

In de periode augustus 2015 tot en met mei 2016 heeft het pastoraal team zich bezonnen op de toekomst van de katholieke kerk Boven de Schelde. 'Jesajaochtenden' was de titel van de bijeenkomsten. En dat had alles te maken met de tekst van de profeet Jesaja die in GvL 409 zo treffend wordt bezongen: 'Blijf niet staren op wat vroeger was. .. Ik, zegt Hij, ga iets nieuws beginnen.'

De eerste aanleiding tot de bezinning was het feit dat het huidige pastorale plan 'Kansen waarnemen' eind december 2015 afliep. Maar ook andere factoren maakten het nadenken en het stellen van prioriteiten noodzakelijk.

*Blijf niet staren op wat vroeger was.
Sta niet stil in het verleden.
Ik, zegt hij, ga iets nieuws beginnen.
Het is al begonnen, merk je het niet?*

Zo vraagt de leeftijd van de leden van het team én van onze emeriti om beleid voor de komende vijf jaren. Ook de dalende inkomsten en de schaarste aan nieuwe pastores spelen een rol. Bovendien neemt de interesse in het kerkelijke geloof bij jongere generaties af en vraagt dat om een andere aanpak.

Belangrijke redenen om allereerst intern en daarna met beide besturen en parochiekerncommissies in gesprek te gaan over de voortgang van ons geloof en het adequaat organiseren van de inzet van pastorale zorg in de komende jaren.

Het plan noemt een aantal malen de situatie over vijf jaar als punt aan de horizon. De visie die wordt geschetst is daarop gericht. In haar concrete uitwerkingen beperkt zij zich tot ruim drie jaar, nl. de jaren 2016, 2017, 2018 en 2019.

Dit plan is gebaseerd op een pastorale visie, maar houdt van begin af aan in haar uitwerkingen ook rekening met de vitaliteit en de financiële draagkracht van de parochie(s) en parochiekernen en de te verwachte omvang van het pastorale team.

2. PASTORALE VISIE: AANGEWZEN OP ELKAAR

We hebben de overtuiging dat er toekomst is voor 'de geloofsgemeenschap Boven de Schelde.' Het vraagt echter een andere grondhouding (uitgedrukt in de titel van dit plan: Geloof om te leven, niet om te overleven) om die toekomst ook daadwerkelijk te bereiken. We zijn niet somber gestemd, maar de concrete vormen zullen er anders uitzien dan we nu vanuit de huidige omstandigheden verwachten. Niemand kan thans overzien waar alle ontwikkelingen in de komende tien jaar toe zullen leiden. We staan momenteel in een spanningsveld tussen 'wat is geweest' en 'wat nog moet komen'. Die spanning moeten we proberen samen authentiek te beleven. We kunnen elkaar helpen om die spanning uit te houden.

Leven in een andere tijd

'Blijf niet staren op wat vroeger was. Sta niet stil in het verleden. Ik, zegt Hij, ga iets nieuws beginnen. Het is al begonnen, merk je het niet?' (vgl. Jesaja 43,18-19). Zo laat de Heer de profeet Jesaja zeggen.

Van de tijd van het rijke roomse leven tot democratisering

'Blijf niet staren op wat vroeger was.' Die neiging hebben we maar al te zeer. Zeker bij de oudere generaties gelovigen die nog de herinnering heeft aan wat genoemd wordt 'het rijke roomse leven': volle kerken, meermalen per (zon)dag eucharistievieringen, veel priesters, zusters en broeders.

Het hele katholieke leven was met al zijn uitingen tot in de fijnste mazen georganiseerd. Die tijd is definitief voorbij. Dat was al te merken in de jaren '50 en nam versneld toe toen grote delen van de samenleving in de jaren '60 afstand deed van autoritair gezag en er een golf van democratisering op gang kwam.

Individualiteit en vrijheid

Ook in de Katholieke kerk droegen de vernieuwingen van het Tweede Vaticaans Concilie daartoe bij. Gevolg van een en ander was dat de burger c.q. de gelovige de waarde van de eigen mondigheid ontdekte. Een waarde die ertoe heeft bijgedragen dat de mens zich bewust werd van zijn *individualiteit* en *vrijheid*: een groot goed ...

Toch ligt er de schaduw over de verworvenheden van – wat we zijn gaan noemen – het 'individualisme', namelijk een *overtrokken ik-gerichtheid*. In politiek, cultureel, sociaal en economisch opzicht mag je vaststellen dat de samenleving verbreekt. Dat komt ons nog het meest nabij in de vernieuwde zorgwetgeving, de problemen rond de vluchtelingen, het overheersende marktdenken.

Maatschappelijke trends beïnvloeden ook de kerkelijke gemeenschap

Ook de Katholieke Kerk ontkomt niet aan deze ontwikkelingen. Dat is een lastige positie en een – in de ogen van sommigen – zorgwekkende tendens. Veel mensen hebben afscheid genomen van 'het instituut' en daarmee ook van de gemeenschap en van de bekende vormen van het geloof. Er zijn ook mensen die zich nadrukkelijk 'uitschrijven', mede onder invloed van wat bekend is geworden over het seksuele misbruik binnen de Kerk. Tenslotte zijn er mensen die hun momenten kiezen om bij de Kerk te horen en nemen slechts fragmentarisch deel aan het leven van de geloofsgemeenschap.

Katholieke visie: evenwicht van individu en gemeenschap

De spanning tussen de (soms overtrokken) aandacht voor het individu en de (deels gefragmentariseerde) behoefte aan c.q. de noodzaak tot gemeenschapsvorming is groot. Temeer omdat de *katholieke visie* er een is die het *evenwicht* wil houden tussen de waarde van het *individu* en de *gemeenschap*. Ook in onze kerkgemeenschap zien we deze spanning tussen enerzijds mensen die slechts fragmentarisch gebruik willen maken van het kerkelijke aanbod en anderen die willen leven vanuit hun geloof en dat vaak praktisch tot uitdrukking brengen in hun inspanningen en activiteiten voor hun gemeenschap. Het is een uitdagende opdracht van deze tijd om de spanning tussen individu en gemeenschap uit te houden.

De tijd verandert en vraagt om nieuw inzicht

Het is intussen ontzuenderend hoe deze ontwikkelingen invloed hebben op de feiten en cijfers, ook in ons samenwerkingsverband 'Boven de Schelde' (zie bijlage achterin dit plan). Een algemene teruggang in financiën en betrokkenheid op het kerkelijk leven daar waar het kerkgang, dopen, eerste communie, vormsel, huwelijk en uitvaarten betreft.

Zoekend naar een evangelisch fundament

De tijd en de omstandigheden zijn volledig gekanteld en vragen om een nieuw inzicht wat onze gelovige betrokkenheid betreft. Hier komt de samenhang met de eerder genoemde 'andere grondhouding' tot uitdrukking.

Totdat Jezus werd geboren leefde het Joodse volk met het bekende gebod: 'Gij zult de Heer uw God beminnen (-) en uw naaste gelijk uzelf.' (zie o.a. Lucas 10, 27) Maar het 'nieuwe' dat Jesaja al aankondigde, is in Jezus Christus onder de mensen gekomen. En wel in het verlangen dat Hij verwoordt wanneer Hij bij het Laatste Avondmaal zegt: 'Een nieuw gebod geef ik u: gij moet elkaar liefhebben, zoals ik u heb liefgehad, zo moet ook gij elkaar liefhebben.' (Johannes 13, 34)

Wij weten hoeveel die liefde voor ons Jezus gekost heeft: verdriet, eenzaamheid, lijden en sterven. Maar zijn liefde voor ons was zó sterk en zijn vertrouwen op God zijn Vader zó diep, dat de dood is doorbroken en zich een nieuwe toekomst heeft geopend die nooit gesloten wordt: 'Ziet, ik ben met u alle dagen tot aan de voleinding der wereld.' (Mt 28, 20) Als blijkt daarvan heeft Hij ons de Heilige Geest geschonken.

'Hoe sta ik daar nu zelf in?' heimwee en vertrouwen

Het pastoraal plan ademt dus de geest van de veranderende tijden en de wisselende omstandigheden. Als katholieke christenen vormen wij in ons land – in tegenstelling tot vroeger – een minderheid. We beschreven dat dit vele bekende en minder algemeen bekende oorzaken heeft. Maar het diepste wat ons treft is wellicht dat de grote betrokkenheid van de parochianen is verminderd. En dat confronteert ons met de vraag: '*Hoe sta ik er nu zelf in? Maakt het me moedeloos, frustriert het mij, wordt mijn twijfel zo groot dat ook ik zelf in de verleiding kom om ...?*

Eens namen de mensen aanstoot aan de woorden van Jezus. 'Ten gevolge hiervan trokken velen van zijn leerlingen zich terug en verlieten zijn gezelschap. Waarop Jezus aan de Twaalf vroeg: Wilt ook gij soms heengaan? Simon Petrus antwoordde Hem: 'Heer, naar wie zouden wij gaan? Uw woorden zijn woorden van eeuwig leven'. Johannes 6, 66-69).

Wij moeten dat nieuwe gebod van liefde dat Jezus ons heeft gegeven navolgen met alle pijn, verdriet en heimwee dat dit met zich meebrengt, maar ook met alle vertrouwen dat de Heer ons leidt en ons aanspoort te blijven getuigen van de hoop die in ons leeft vgl. 1 Petrus 3, 15). Hoe dus verder?

Een gemeenschap van christenen

Naast de vraag 'Hoe sta ik er zelf in?' staan we ook voor de uitdaging onder zich wijzigende omstandigheden een gemeenschap van christenen te vormen.

Als christenen zijn we mensen die beseffen dat we op elkaar zijn aangewezen. Ieder met zijn eigen gaven en roeping. Wij vormen, zoals Paulus schrijft, één lichaam, één geheel met ieder zijn eigen gave en bijdrage. (1 Korintiërs 4-11 en 12-27) En die bijdrage hebben we hard nodig om gezamenlijk de kerk in de toekomst te dragen. Er zijn kansen om de plaatselijke groepen gelovigen nog lange tijd het geloof te laten beleven en vieren op lokaal niveau. Maar naar onze bescheiden mening is dat alleen mogelijk wanneer dit samengaat met *het gezamenlijk christen zijn Boven de Schelde* en een grondhouding passend bij *een volk dat onderweg is*.

Broeders en zusters in Christus

Gelet op ons uitgangspunt samen op weg te gaan naar één gemeenschap spreken wij hier liever van *geloofsgenoten* dan van *vrijwilligers*. Hun bijdragen aan de lokale gemeenschap is hartverwarmend, effectief en opbouwend. Als wij hen 'vrijwilligers' blijven noemen versluiert dat wat we in wezen zijn nl. '*broeders en zusters in Christus*'.

Het grote verschil tussen vrijwilligers bij een voetbalvereniging en bij de kerk ligt juist hierin: dat zij als geloofsgenoten taken verrichten op basis van hun roeping en hun betrokkenheid op God. En zo vinden zij ook in andere, minder actieve, gemeenschapsleden evenzeer broeders en zusters.

De priesters en pastoraal werkers – daartoe opgeleid – geven aan de gemeenschap leiding in dienstbaarheid. Zij doen dit op grond van hun wijding respectievelijk hun zending door de bisschop.

Zo zijn zij enerzijds deel van de geloofsgemeenschap als geheel en bepaalde kernen in het bijzonder. Anderzijds zijn zij een 'tegenover'. Zij spiegelen wat zij horen en bemoedigen zo de roeping van de gelovigen. Beide houdingen staan in dienst van het uitdragen van 'geleefd geloof.'

Loslaten en op weggaan

Een aantal elementen zullen gelijk blijven, maar veel zal er ook veranderen. Dat betekent voor velen het met pijn in het hart afscheid nemen van wat hen vertrouwd en dierbaar was. Maar het evangelie vraagt van ons *mee te bewegen met de zich wijzigende omstandigheden* om zo - elke tijd opnieuw - zout te zijn voor deze samenleving en licht voor onze moderne tijdgenoten.

Kijkend vanuit dit perspectief vragen wij eenieder samen op weg te gaan naar een gemeenschap van christenen, deel van het Bisdom van Breda en gezicht van de katholieke kerk boven de Schelde.

Dit 'versterken van de onderlinge banden' moet in samenhang plaatsvinden en vorm krijgen om meerder niveaus. Wij stellen voor steeds te kijken vanuit een drieslag nl.

- op lokaal niveau, samen met naburige kernen;
- op het niveau van Boven de Schelde;
- verzameld rond de bisschop van Breda die met andere bisschoppen samenkomt rond de bisschop van Rome, de paus.

Ander accent bijdrage pastores

De beschreven wijzigingen vragen om hernieuwde aandacht op het terrein van 'geloofsvorming en leven' en het meer bewust op weg gaan naar één gemeenschap boven de Schelde.

Een gemeenschap dus die nader vorm krijgt door:

- samen op te trekken en zich aan elkaar toe te vertrouwen;
- ons te realiseren dat we op elkaar aangewezen zijn en in ons handelen daarvan rekenschap geven;
- ons bewust te zijn van onze verbondenheid met de schepping en met God.

Wanneer wij er in slagen deze grondtonen te laten klinken, horen we - aangevuld met ieders eigen klank - een prachtige melodie.

Nu vindt deze accentverschuiving plaats met een pastoraal team (inclusief emeriti) dat afneemt in omvang. Wat betreft de omvang van de huidige pastores in actieve dienst weten we zeker dat het team over 3 jaar in omvang zal afnemen van 5,8 naar 4,8 FTE.

Dit gegeven vraagt om om twee reacties:

- aandacht voor de geloofsvorming van de eigen parochianen zodat zij in staat zijn substantieel bij te dragen aan de gemeenschap lokaal en regionaal.
- een efficiënt gebruik van de huidige beschikbare tijd van de teamleden ter uitvoering van het pastorale plan.

Meer aansluiten bij de aanwezige vitaliteit

Buiten (a) accenten in beleid en (b) efficiënt gebruik van de beschikbare mogelijkheden is het ook wenselijk (c) vooral aan te sluiten bij vitale onderdelen die zich manifesteren en deze samen te brengen tot een geheel dat beschikbaar is voor de gehele regio. Een voorbeeld hiervan is de aanpak t.a.v.ouderenspastoraat, voorbereiding vormsel en communie, diaconie en caritas.

Schets van de nabije toekomst

We gaven het al aan: kijkend naar de toekomst zien we binnen een aantal jaren dat de kerkelijke situatie er (behoorlijk) anders uit zal zien. Er zullen groepen katholieken zijn die het leven vieren en delen in een *plaatselijke kerk of kapel* in de eigen buurt. Er zijn groepen die wekelijks lokaal samenkomen, maar even makkelijk in de auto stappen om *elders* Boven de Schelde elkaar te inspireren. Ze hebben geleerd samen op te trekken en contact te houden.

Bovendien kent men Boven de Schelde *katholieken uit andere landen en continenten*. Meerdere parochianen hebben zich dan ingezet hen een menswaardig onthaal te geven. Ook zij dragen bij aan een vitale aanwezigheid van de kerk in onze regio en verbinden ons bovendien op een nieuwe manier met de wereldkerk.

De aanwezigheid van pastorale *beroepskrachten* zal daarbij *minder en anders* zijn dan thans het geval is. Zij ondersteunen de plaatselijke groepen, gaan voor in wekelijkse vieringen waar gelovigen van meerdere kernen naar toekomen en komen met gelovigen op plaatsen samen waar Christus present wordt gesteld in woord en gebaar, bij geboorte, opvoeding, hoogtepunten van het leven en het laatste afscheid.

Gelet op dit beeld van de toekomst staan besturen en pastores voor de vraag op welke wijze zij de parochiekernen, en de geloofsgemeenschap Boven de Schelde als geheel, het best kunnen voorbereiden op de tijd die komen gaat? Eerlijk gezegd een tijd die eigenlijk al begonnen is.

3. GELOOFSVORMING GERICHT OP DE TOEKOMST

Als we nu nader stilstaan bij die vraag 'hoe we parochianen voorbereiden op de toekomst' komen we – met onderzoekers – tot de conclusie dat religiositeit heel verschillend beleefd wordt.

Drie verschillende generaties gelovigen

- We ontmoeten *senioren* die werden opgevoed in een omgeving met katholieke verenigingen, volle kerken en veel pastores. Gemeenschapszin en gehoorzaamheid waren kernwaarden.
- We spreken *gelovigen van rond de 50 jaar* die alle ruimte kregen hun eigen geloof op de bouwen. Maatschappelijke thema's zoals vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping zijn heel belangrijk.
- Daarnaast is een deel van *de huidige kinderen en jongeren* weer meer zoekende naar een kerk waar je het mysterie van God proeft. En als zij deelnemen aan het katholieke leven, nemen ze het geheel van de gewoonten over. Zij hebben minder behoefte zelf een 'pakket' samen te stellen. Daarbij moeten we ons wel realiseren dat jongeren niet graag een uitzonderingspositie innemen. Als wij hen de kans bieden in grotere verbanden leeftijdsgenoten te ontmoeten - dichtbij en veraf - blijkt een deel van hen kerkelijk betrokken.

Door de opvolgende generaties heen is wel de vanzelfsprekende bekendheid met het geloof en de beelden waarmede wij daarover spreken aan het vervagen. In het Bisdom Magazine van mei 2015 geeft rector Norbert Schnell het voorbeeld van enkele priesterstudenten die één dag na Sinterklaas de kerstboom al aan het optuigen waren. De Adventstijd was totaal niet in beeld!

Één ding hebben alle generaties gemeen: de katholieke wijze van geloven is niet een cognitief geloof dat veel woorden gebruikt. Ook niet zozeer een ethische aangelegenheid. Het vertrekt allereerst vanuit de *ervaring van een mysterie* waarmee we in aanraking komen. God laat zich kennen in de rijkdom van het leven. Dit tekort aan woorden heeft mogelijk ook de vorige generaties parten gespeeld bij de overdracht van hun geloof aan jonge mensen.

Deze wijzigingen in de geloofsbeleving en de kerkelijke omgeving vragen om een aanpassing van de aanpak op het vlak van de catechese.

Van catechese naar geloofsvorming

We gaan er bijna vanzelfsprekend vanuit dat mensen de 'huismanieren' van de katholieke wel kennen, maar onder de leeftijdsgrens van 45 jaar mag men dat niet meer veronderstellen. Dat betekent dat catechese - geloofsvorming of geloofsverdieping – meer dient te zijn dan slechts kennisoverdracht.

Drie elementen

Elk aanbod of programma op het terrein van geloofsvorming zal in de komende jaar drie elementen omvatten.

- Het gaat erom een gelegenheid te bieden *geloof* samen met andere belangstellenden en gelovigen te *beleven*. Bijvoorbeeld in de vorm van stilte, pelgrimage, gebed, liturgie of zang.
- Er wordt *informatie/toelichting* aangeboden. Men verneemt hoe christenen dergelijke ervaringen onder woorden brengen en in het perspectief van het geloof plaatsen.
- Tot slot wordt er op een of andere wijze samengesproken over de *vertaling* van 'deze katholieke interpretatie en de daarbij behorende *christelijke houding*' in het eigen *handelen* van elke dag voor mensen uit de eigen kring en anderen.

Van programmagerichtheid naar begeleiding van doelgroepen

De tijden zijn gekanteld. Hedendaagse ouders - en ook jongere onderwijskrachten - komen bij de voorbereiding van kinderen op doop en eerste communie voor het eerst persoonlijk in contact met de Katholieke Kerk. Voelen zij zich deel van de gemeenschap van katholieken?

We constateren wel dat er bij de basisscholen een bereidheid leeft mee te werken aan het zoeken naar nieuwe wegen van geloofsoverdracht.

Gelet op die achtergrond en onze voorgenomen beleidskeuzes is het van belang:

- hen een programma aan te bieden dat hen enerzijds opneemt in de gemeenschap en in contact brengt met andere ouders;
- hen een eerste kennismaking biedt met het geloof op basis van genoemde drie elementen (beleven, informatie, handelen).

Deze aanpak kan het beste gerealiseerd worden in grotere gehelen (gezamenlijke ontmoeting, evt. gezinsmiddag), met gebruikmaking van moderne media. (digitale nieuwsbrieven, facebook, groepsapp) en inspeland op lokale evenementen en feesten.

Van pastores vraagt het een band aan te gaan met een kerngroep van gezinnen en op basis van hun vragen samen met hen een programma voor te bereiden, waardoor ook andere belangstellende gezinnen zich uitgenodigd voelen.

Inzet en medewerking van het St. Franciscuscentrum

Tot slot wil het team gebruik maken van deskundigheid en kwaliteiten van mensen van buiten. Wij zouden onszelf overschatten wanneer we in de drukte van dag nog ruimschoots te tijd vonden ons te specialiseren op alle thema's en kundigheden die nodig zijn voor de catechetische parochieopbouw. Daarom willen we het programma voor geloofsvorming in samenspraak met het St. Franciscuscentrum aanvullen. We stellen het op prijs, dat de begeleiders van het St. Franciscuscentrum bereid zijn om hun activiteiten aan te bieden in het Samenwerkingsverband.

4. ELEMENTEN TOT OPBOUW VAN DE GEMEENSCHAP VAN GELOVIGEN BOVEN DE SCHELDE

De teruggang in het aantal gelovigen gaat vaak samen met een gevoel van teleurstelling. Meerdere mensen missen de gezamenlijke beleving van hoogfeesten en het bindende karakter dat daarvan uitging. Dat is niet zo vreemd, want de beleving deel te zijn van een grotere groep mensen die eensgezind het geloof handen en voeten wil geven voelt goed. Opmerkelijk is het dan dat het samengaan in een groter verband Boven de Schelde voor velen minder vanzelfsprekend is. Men kiest er liever voor het hoofdaccent te leggen op de plaatselijke bekende groep gelovigen ook al wordt die steeds kleiner.

Tegelijk zien we jonge ouders die in de auto stappen om samen met andere ouders (en kinderen) hun verlangen naar geloof te beleven, stil te staan bij wat hen in het leven overkomt en te luisteren naar hoe de christelijke traditie dit alles onder woorden brengt.

In die zin is naast geloof 'gemeenschap' de tweede 'poot' waarop we staan. In de komende jaren willen we daarom meer aandacht schenken aan wegen die het mogelijk maken elkaar Boven de Schelde te ontmoeten en samen geloof te delen. We hebben elkaar op meerdere manieren nodig om ons zo voor te bereiden op de toekomst. Het wordt een zoektocht naar samenwerking, uitwisseling en het opbouwen van verbanden.

Naast samenwerking die bijna vanzelfsprekend ontstaat langs de weg van de geleidelijkheid, zoals bij de voorbereiding op doopsel, eerste communie en eucharistie, is het dus belangrijk ook *meer structureel* de gemeenschapsoptie in te ordenen in beide parochies.

De samenwerking in clusters t.b.v. het komen tot een evenwichtige verdeling van aanvangstijden was allereerst gericht op de efficiënte inzet van voorgangers en langer waarborgen van vieringen in het weekend. Maar anderzijds was het tegelijk een eerste aanzet de samenwerking met naburige kernen meer structureel vorm te geven en in die zin een stap in de opbouw naar één gemeenschap Boven de Schelde. Een en ander vraagt nog nadere doordinking.

Het gaat om vier clusters:

De Damiaanparochie Noord: Haamstede, Zierikzee en Goes;

De Damiaanparochie West: Lewedorp, 's-Heerenhoek en Heinkenszand;

De Damiaanparochie Zuid: Ovezande, Kwadendamme en Hansweert;

De Mariaparochie: Vlissingen en Middelburg.

Samenwerking en afstemming van pastorale en liturgische activiteiten

In dit kader is er ook aan de hand van een praatpapier gesproken over 'pastoraatsgroepen' met heel wisselende reacties. De reacties waren niet direct tegen het samenwerken gericht, als wel tegen het vormgeven van de pastorale aandacht in een extra (pastoraats)groep.

Meerdere kernen gaven aan dat zij de pastorale aandacht op een andere wijze hadden georganiseerd door bijv. de parochiekerncommissie uit te breiden met toehoorders vanuit de pastorale en liturgische groepen.

Nader beraad heeft geleid tot andere wegen met hetzelfde doel voor ogen. In Deel II komen we daar in de paragraaf 'De onderlinge betrokkenheid versterken.' graag op terug.

Onze band met gelovigen in zorgcentra, met katholieken uit andere landen, en met toeristen

Naast de gewone pastorale werkzaamheden op het gebied van diaconie, catechese en liturgie hebben we als geloofsgemeenschap ook zorg voor een aantal bijzondere groepen mensen die om verschillende redenen onze aandacht vragen. In zeker zin kan hier gesproken worden van 'categoriale zorg'. We duiden ze hieronder aan.

Betrokkenheid bij verzorgings- en verpleeghuizen

Al in oktober 2014 boog het pastorale team zich over de vraag op welke wijze zij met kleine inzet toch een bijdrage konden leveren aan het contact met parochianen in zorgcentra. Daarnaast zijn er enkele groepen en pastores die eenmaal per maand de communie thuis brengen.

In een aantal zorgcentra vinden vieringen plaats: geloof en leven worden 'ter plaatse' gevierd. Aldus wordt het contact met de parochianen die in de zorgcentra wonen, gelegd en onderhouden in 'dienen en vieren'.

Pastoraal werk(st)ers en geestelijk verzorg(st)ers die werkzaam zijn in de zorgcentra (ook vanuit de Protestantse Kerk Nederland) hebben regelmatig overleg met elkaar over de pastorale, catechetische en liturgische activiteiten met ouderen die wonen in de betreffende zorgcentra. Met betrekking tot genoemde activiteiten is er tevens overleg met de coördinatoren activiteitenbegeleiding.

In dit kader van toerusting van vrijwilligers is het wenselijk in samenwerking met het Franciscuscentrum 1x per jaar een activiteit te ontwikkelen waar deze actieve parochianen elkaar ontmoeten en impulsen krijgen in de wijze waarop zij het contact het beste kunnen verzorgen.

Contacten met katholieken uit andere landen

Mogelijkheden om met diaconale groepen/caritas de contacten met *buitenlandse groepen* en eenlingen uit te bouwen.

Er zijn incidentele en gestructureerde contacten. Ligt dit op de weg van Caritas en diaconale groepen? Vluchtelingenproblematiek zal structureel zijn in de toekomst. Hoe gaat de parochie (pastores en bestuur) prioriteiten leggen op dit terrein?

Toeristenkerken

Van de medewerkers van *toeristenkerken* vernemen we regelmatig hoe inspirerend het is om te zien dat mensen in soms behoorlijke getalen op zondag willen samenkomen om hun geloof te vieren. Men ondervindt medewerking van meerdere kanten.

De organisatie in Domburg verschilt van die in Zoutelande, Dishoek en Vrouwenpolder. Dit hangt samen met het gegeven, dat het in Domburg een kapel betreft (genoemd naar St. Willibrord) waarin elk weekend een viering is (in de zomer gedurende twee maanden op zondag). Ook in Haamstede is er twee maanden van het jaar sprake van een toeristenkerk.

Ontmoetingen in het Bisdom van Breda

De betrokkenheid op elkaar rondom de bisschop van Breda zal in de toekomst ook tot uiting komen door deelname aan diocesane ontmoetingen en het ontmoeten van andere katholieken rondom bezinning en geloofsvorming. Voor een deel wordt dit thans al in praktijk gebracht.

Andere vormen van onderlinge communicatie

We willen de mogelijkheden onderzoeken om vieringen weer te geven via TV en andere media. Nader onderzoek zal kunnen uitwijzen welke vorm het best passend is. Criteria zijn daarbij enerzijds het aantal mensen dat bereikt wordt en anderzijds de omvang van de kosten voor de kijker en voor de parochies.

5. LEVEN EN VIEREN VANUIT EEN CHRISTELIJKE OVERTUIGING

De grondslag van de vierende gemeenschap

Nadat de volgelingen van Jezus van de eerste schrik bekomen waren, spraken zij met elkaar, en met nieuw gedoopten, veel over wat het christelijk leven inhield. Dat deed men ook in termen die gebruikt werden bij de rituelen in de tempel. Een priester ontving altijd van de gelovige een offergave, bijvoorbeeld een lammetje of tortelduiven. Hij gaf het aan God als dank voor het leven. Zo werd het leven steeds verbonden met zijn Schepper.

Maar Christus vroeg geen offers, hij vroeg zijn leerlingen *met heel de eigen persoon God te dienen*. Volgens Marcus zegt Jezus zelf: 'Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart, geheel uw ziel, geheel uw verstand en geheel uw kracht.' Anders gezegd: met geheel je persoon en je leven. (Mc 12,30)

Paulus schrijft daarom naar de christenen van Rome: 'Ik vermaan u, broeders, ... uzelf aan te bieden als een levend heilig aan God welgevallig offer.' (Romeinen 12,1) Paulus schrijft zelfs dat wij een 'priesterlijk' volk zijn. Niet een volk van priesters, maar een volk dat deze grondtrek *'het beschikbaar zijn voor mens en wereld en hen zo bij God te brengen'* als opdracht ziet.

Eucharistie

Deze ontvangende en dienstbare houding zien wij in essentie terug bij het vieren van de eucharistie. Als de voorganger, vooraf aan het grote dankgebed, het brood en de beker in de hand neemt zegt hij: *'Gezegend zijt Gij Heer, God van al wat bestaat. Uit Uw milde hand hebben wij het brood ontvangen. Aan U dragen wij op de vrucht van de aarde, en het werk van onze mensenhanden. Maak het voor ons tot brood van eeuwig leven.'*

Met de woorden die Jezus zelf gebruikte op die laatste avond, wordt daadwerkelijk heel ons leven en handelen met Hem verbonden.

En door te eten van dit brood worden we werkelijk één met Hem. We worden deel van de gemeenschap. Een gemeenschap die men al eeuwenlang het Lichaam van Christus noemt. Een groep van christenen met ieder zijn eigen bijdrage en met Christus aan het hoofd.

Deze dubbele beweging *'het aanreiken van ons eigen leven'* en het *terugontvangen - in eenheid met Christus* - is kernlijn van de eucharistie.

Tot slot worden de gelovigen weer de wereld ingezonden. Als er een diaken is, is hij degene die het volk toezingt: 'Gaaf nu allen heen in vrede, alleluja.' Omdat deze verwoording weinig zegt over het missionaire karakter, heeft de paus in 2005 enkele alternatieve teksten toegevoegd zoals:

- Gaaf in vrede, om met uw leven de Heer eer te brengen.
- Gaaf heen om het evangelie van de Heer te verkondigen.

En het volk beaamt dit met: 'Wij danken God.'

Woord- en communieviering in het verlengde van de eucharistie

Wanneer gelovigen dan samenkomen om op een ander moment - na de eucharistie - de bewaarde gaven thuis of in een woord- en communieviering te delen, dan herhaalt men niet de dubbele beweging, maar bouwt men voort op wat geweest is. Dat is ook herkenbaar in de gebeden en de opbouw van de woord- en communieviering.

Zo vormt de eucharistie het centrum, met daar omheen woord- en communievieringen. Dat is het bouwmetaal waarmee het huis van levende stenen wordt opgebouwd.

Beiden verstevigen de onderlinge band over grenzen van plaats, tijd en dood heen. Het brengt ons samen lokaal, maar tegelijk als gemeenschap Boven de Schelde, en tegelijk met zovele anderen elders in Bisdom en wereld.

Vertaling in rooster van weekendvieringen

Zoals we aangaven is de eucharistieviering de plaats waar de katholieke gemeenschap zich verzamelt rond Christus en zich zo ook verbindt met alle andere christenen die op andere plaatsen ditzelfde doen. Dat betekent dat het belangrijk is - als het kan - samen te komen in een eucharistie.

Dat was ook een van de redenen van het team het initiatief te nemen om - in overleg met kernen en bestuur - de aanvangstijden van de weekendvieringen meer evenwichtig te verdelen. Één van de redenen, want de eerste aanleiding was het belang van de efficiënte inzet van pastores. Een derde reden ligt in de nabije toekomst. Als nl. een emeritus geen bijdrage meer kan leveren kan men - dankzij de wijzigingen - alsnog samenkomen in een viering, zij het dan in de vorm van een woord- communieviering.

In Deel II treft u een basisschema aan voor de komende tijd. Het geeft een indruk hoe het team in de komende tijd de vieringen - samen met emeriti, gepensioneerden en evt. leden liturgiegroepen - denkt te verzorgen.

Ontmoeting na de viering

Om het gemeenschapskarakter van ons samenkomen in de liturgie te benadrukken streven we - pastorale beroepskrachten - ernaar om in iedere parochiekern éénmaal per maand na afloop van de viering samen koffie te drinken. De voorganger (in deze situatie bij voorkeur de contactpastor van de betreffende parochiekern) heeft dan geruime tijd om aanwezig te zijn. Dan is er gelegenheid om elkaar te ontmoeten, een vraag te stellen en te beantwoorden, nadere afspraken te maken voor verder contact en overleg.

Vieren en ontmoeten zonder kerkgebouw

Nu de katholieke kerk in Rilland aan de eredienst is onttrokken, wordt er door het team samen met de katholieke bewoners gezocht naar mogelijkheden nog steeds bijeen te komen om elkaar te ontmoeten en het leven te vieren.

Voor het team is het de aanleiding ervaring op te doen in het omgaan met een gemeenschap zonder kerkgebouw. Om die reden vindt u hier een korte beschrijving van de huidige stand van zaken.

Naar vieringen in andere plaatsen

Een deel van de kerkgangers uit Rilland zoekt nu naar andere plaatsen waar zij kunnen aansluiten. Zo gaan enkelen naar Hansweert. Anderen naar Goes, Bergen op Zoom of Hoogerheide.

Maar enkelen beschikken niet over eigen vervoer of zijn moeilijk ter been. Taxi of meerijden met een medeparochiaan wordt door (oudere) mensen vaak niet als oplossing gezien. Zij willen een ander niet tot last zijn. Zo ontstond het initiatief voor huiskamervieringen.

Huiskamervieringen

Als alternatief voor het bezoeken van kerkdiensten in de regio worden (als experiment, in een onregelmatig ritme) huiskamervieringen gehouden. Bij gelovigen thuis komt men samen om het geloof te beleven en te vieren in een dienst van woord en gebed of een dienst van woord en communie. Dit heeft in het voorjaar van 2016 drie keer plaatsgevonden.

De betreffende viering wordt gehouden volgens het liturgisch schema van het Directorium. De samenzang wordt door de aanwezigen goed ondersteund.

Nu de situatie in Rilland erg veranderd is, willen we opnieuw in gesprek gaan met de katholieke bewoners van Rilland. Hoe beleven zij de veranderingen en kunnen zij elkaar in hun geloofsbeleving ondersteunen, ieder vanuit haar/zijn eigen ervaring?

Andere vormen van gebed

Het gebedsleven kent in onze kerk meerdere vormen. In het weekend vieren we de eucharistie of sluiten bij een vorige eucharistie aan in de vorm van een woord-communicatieviering. Op andere momenten bidden we bijvoorbeeld het rozenkransgebed of ontvangen de kinderen van de plaatselijke basisschool. In de twee bijbelkringen van de Mariaparochie wordt het Getijdengebed gepraktiseerd.

6. DE DIACONALE OPDRACHT

Heel begrijpelijk gaat er in deze tijd van verandering veel aandacht naar de noodzakelijke samenwerking in eigen kring (Boven de Schelde) en de voortgang van vieringen. Maar het zou niet passen bij ons geloof wanneer we alleen naar binnen gericht bezig zijn.

Het leven van de katholieke gemeenschap kent twee bewegingen: *een beweging naar binnen* in contact met de Bron en het verstevigen van de onderlinge verhoudingen. En *een beweging naar buiten*:

- die zichtbaar wordt in de wijze waarop wij in de samenleving staan en in ons doen en laten op eigentijdse manier getuigen van ons geloof;
- die handen en voeten krijgt in onze solidariteit met armen en vluchtelingen, zieken en eenzame mensen ongeacht hun achtergrond, ras of identiteit.

Deze opdracht is in beide parochies al lange tijd ter hand genomen door de verantwoordelijken voor de Caritasinstelling en andere actieve parochianen. Zo kennen we Boven de Schelde schuldhulpverlening, contact met en zorg voor 'aanlopers' op de pastorieën, distributie van kerstpakketten, inzet voor Vasten- en Adventsactie, enz. De lijst kan men uitbreiden met nog veel andere initiatieven.

Het is Paus Franciscus die ons allen uitnodigt *meer werk te maken van juist dit deel van onze roeping*. Hij wijst daarbij over de grenzen van onze christelijke gemeenschap heen. Franciscus spreekt graag over de aarde als één huis waar alle mensen het recht hebben veilig te wonen. Hij nodigt ons in Evangelii Gaudium (2013) uit om los te komen uit onze comfortzone.

Deze concrete inzet voor een betere, meer leefbare wereld is volgens ons de meest adequate manier om te evangeliseren.

De grondslag voor deze solidariteit met zwakkeren vinden we bij God die ongelijkwaardheid wil uitbannen en vraagt om bijzondere zorg voor hen die achtergesteld worden. Maar ook Jezus citeert niet voor niets de woorden van de profeet Jesaja aan het begin van zijn openbare leven: De Geest 'heeft mij gezonden om aan armen de Blijde Boodschap te brengen, aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken, en aan blinden, dat zij zullen zien; om verdrukten te laten gaan in vrijheid ...'

De diaconale opdracht die voorheen in politieke partijen, stands- en vakorganisaties, en door broeders en zuster werd gerealiseerd, zullen we in een moderne vorm moeten terugplaatsen in het parochiële leven, met alle beperkingen die daarbij gelden. Vaak zal dat gebeuren door aansluiting te zoeken bij bestaande (oecumenische of maatschappelijke) initiatieven. Daarnaast: kunnen krachten gebundeld worden door de Caritasinstellingen van de twee parochies jaarlijks bijeen te brengen.

Solidariteit met wie?

Tot wie zouden wij ons als gemeenschap Boven de Schelde moeten richten? In onderzoeken deelt men hen in drie grote groepen:

- de *materiële armen* vanwege nood aan inkomen of onzekerheid over voldoende inkomen;
- maar ook *eenzame mensen* mogen we rekenen onder de armen: bejaarden, zieken, mensen met psychische problemen, vluchtelingen verstoken van een goede woon- en verblijfplaats en ex-gevangenen;
- en tenslotte *mensen zonder levenszin*.

Uit de beschrijving is op te maken dat het om méér gaat dan een laag inkomen. Het gaat evenzeer om achterstelling en minder kansen op terreinen als: arbeid, huisvesting, onderwijs, enz.

Werken aan een diaconale kerk Boven de Schelde

Eigen mogelijkheden: naastenliefde

Binnen de Damiaan- en Mariaparochie willen we de overtuiging levendig houden dat de diaconie een wezenlijke opdracht van de christelijke gemeenschap is. Dat bereiken we allereerst door in het *vierend* samenkomen onze betrokkenheid op de mens in nood op te nemen. Al *overwegend* en *biddend* kunnen we getuigen van onze solidariteit bij samenleving en wereld.

Ook bij elke vorm van *geloofsvorming* is het vanzelfsprekend om naast het onder woorden brengen van ons geloof altijd stil te staan bij de concrete vertaling daarvan in ons doen en laten en daadwerkelijk daarin stappen te zetten.

Dat is minder ingewikkeld dan we misschien denken. Voor ieder van ons ligt nl. de naastenliefde binnen eigen bereik. De goede wil om *jezelf tot naaste* te *maken* van een mens in nood, vraagt niet om een structuur of organisatie. Je kunt het elke dag beoefenen.

Werken aan verandering van structuren

Het aandacht hebben voor mensen in de knel en het lenigen van onmiddellijke nood is dus zeker waardevol en een eerste begin van een bewuste houding. Het maakt je op een vanzelfsprekende manier bewust van het christen-zijn.

Maar inzicht opbouwen in de omstandigheden en zo mogelijk iets doen aan de oorzaken is een tweede belangrijke stap. In die zin zijn beide aandachtspunten van belang want 'oog in oog' staan met een mens in nood voorkomt dat rapporten en andere signalen ons hart niet raken. En een meer structurele aanpak kan voorkomen dat bestaande onrechtvaardige verhoudingen alleen maar bevestigd worden.

Hoe gaan we verder?

Het is de opdracht van de twee Caritasinstellingen én de diaconale werkgroepen in de Maria- en Damiaanparochie *gezamenlijk* nader stil te staan bij de concrete koers die men op dit terrein voor de gehele gemeenschap Boven de Schelde wil ontwikkelen. Dat kan via het gezamenlijk stilstaan bij de achtergronden van de diaconale houding evenals het gezamenlijk kennis nemen van ontwikkelingen in de samenleving boven de Schelde op het vlak van armoede, vluchtelingen, enz. en het gezamenlijk publiceren van wat de parochies ondernemen.

7. OECUMENE

In het samenwerkingsverband wordt een breed scala aan christelijke kerken en gemeenschappen van overwegend reformatorische gezindte aangetroffen. Variërend van de oecumenisch gezinde Protestantse Kerk Nederland tot de – wat genoemd wordt – de ‘zware’ christelijke gemeenschappen die minder die gezindheid hebben, soms ook naar hun reformatorische broeders en zusters van de PKN.

In alle parochiekernen Boven de Schelde worden min of meer levendige contacten onderhouden met vooral de PKN. Over het algemeen beperken die zich tot het houden van vieringen, met name tijdens de Week van de Eenheid in januari maar bijvoorbeeld ook tijdens de Vredesweek in september. Hier en daar worden ook – met Kerstmis – maaltijden gehouden vanuit een oecumenisch motief (diaconie). Er zijn frisse impulsen tot geloofsverdieping: pelgrimswandelingen in de ‘Zak van Zuid Beveland’ en het PKN-initiatief in Noordwelle om daar in het ‘kerkje Kloosterwelle’ een retraitecentrum uit te bouwen, geschoeid op het abdijleven. (Officieel door PKN aangewezen als ‘pioniersplek’)

Deze activiteiten en contacten worden voortgezet en uitgediept. Belangrijk is om in diaconaal opzicht mee- en samen te werken bij de opvang van vluchtelingen en daartoe ook initiatieven te ontwikkelen.

8. BESTUURLIJKE INSTRUMENTEN OM GENOEMDE DOELSTELLINGEN TE REALISEREN

Er is een historisch gegroeid verschil tussen de H. Mariaparochie en de H. Pater Damiaanparochie wat betreft de bestuurlijke structuur. Waar de Mariaparochie vanaf de fusie in 2010 één bestuur heeft gekend zonder afzonderlijke parochiekerncommissies heeft de Damiaanparochie zich vanuit een IPV-traject ontwikkeld tot een gefuseerde parochie met één bestuur en – voor iedere parochiekern – een eigen commissie.

Meting vitaliteit en zelfdragendheid in de Damiaanparochie

In de visie van Boven de Schelde nemen de lokale geloofsgemeenschappen een belangrijke positie in. Sleutelwoorden als ‘vitaal’ en ‘zelfdragend’ zijn van toepassing. Dat wil zeggen dat elke parochiekern voor de opdracht staat te zorgen voor ‘voldoende middelen’ en ‘voldoende vrijwilligers’ om de basistaken in het eigen deel van de parochie te kunnen uitvoeren. De betrokkenheid op het pastoraat, de vrijwilligers, de financiën en de gebouwen wordt – op deze wijze – zo laag mogelijk in de organisatie gelegd.¹

Om een goede uitvoering te realiseren werden de parochiekerncommissies in het leven geroepen met name in de H. Pater Damiaanparochie. Het is mogelijk dat twee of meer parochiekerncommissies samen optrekken, stelt het startdocument. In de praktijk zien we dat wat betreft Hansweert en Rilland respectievelijk Haamstede en Zierikzee sprake is van één commissie die twee kerkplekken onder haar hoede heeft of had (de kerk in Rilland is gesloten).

Elke parochiekerncommissie staat voor belangrijke uitvoerende taken t.a.v. het *beheer*, het *verwerven van inkomsten* en de *opbouw van de gemeenschap*.

Het bestuur verzorgt daartoe jaarlijks een evaluatie per parochiekern. Daartoe heeft zij een eenvoudig meetinstrument ontwikkeld. Naast Kaski-gegevens geeft de toetsing een beschrijving van veranderingen met betrekking tot:

---

¹ Notitie: De organisatorische inrichting van het samenwerkingsverband Boven de Schelde pg 3

- geloofsbetrokken activiteiten;
- vrijwilligers en samenwerking;
- financiën;
- gebouwen;
- en een samenvatting van het gesprek van de parochiekern met een afvaardiging van het parochiebestuur.

In de praktijk blijkt het instrument gecombineerd met de jaarafrekening en balans per locatie een goed instrument om *de vinger aan de pols* te houden.

Bovendien stellen wij voor de taak 'opbouw van de gemeenschap' uit te breiden met de taak '*en mede te werken aan de opbouw van de katholieke gemeenschap Boven de Schelde.*'

Geen instrument t.a.v. het bepalen van kerksluiting

Het is echter geen instrument waarmee het bestuur c.q. pastoresteam een uitspraak kan doen t.a.v. het gebruik van een of meerdere kerkgebouw(en) in de toekomst. Daartoe zou allereerst een pakket aan criteria vastgesteld dienen te worden, evenals een procedure t.a.v. de besluitvorming.

Welke kerk(en) aangewezen worden hangt af van de criteria die men meer of minder valide vindt. Het pastoraal team komt – na overleg met het vicariaat - tot de volgende omschrijvingen:

- Vitaliteit, niet alleen van de parochiekern, maar ook in de toekomst van de parochie als geheel. (Hiertoe dienen de Kaski-cijfers van de voorbije drie jaar te worden geanalyseerd.)
- Centrale ligging van de parochiekerk(en) ten opzichte van de andere kernen in de parochie en in verband met het samenwerkingsverband 'Boven de Schelde'.
- De mogelijkheid tot het vieren van typisch parochiële vieringen zoals Paastriduum, Eerste Communie, Vormsel, Damiaanviering enz..
- De representativiteit van onze rooms katholieke gemeenschap in een overwegend protestantse omgeving.
- Vormt de betreffende kerk een gemeenschapsfactor?
- Representativiteit en uitstraling van het kerkgebouw.
- Goede liturgische ruimte voor het vieren van de Eucharistie.
- Voldoende ruimte voor nevenactiviteiten.
- Mogelijkheden om op weekdagen Eucharistie te vieren en geregelde openstelling voor gebed (dag/Mariakapel).
- Geschikt om de gehele parochie te kunnen ontvangen in de liturgie bij Parochievieringen zoals Paastriduum en de Damiaanviering.
- Voor de langere termijn de centrale, bindende plaats van de parochie. Uiteindelijk - als het ooit zover zal komen - de laatste kerk van de parochie voor de katholieke eredienst.
- Kerk of parochie met een historisch verleden.
- Voor de parochie als geheel een te onderhouden kerk.

DEEL II – UITWERKINGEN OP DEELGEBIEDEN

---

1 LITURGIE

Korte beschrijving huidige situatie:

Het pastoraal team heeft het initiatief genomen tot een studie- en bezinningsdag met als titel *Ars Celebrandi*. De dag vond plaats op 11 april 2015 in 's-Heerenhoek en had tot doel met alle betrokkenen, voorgangers, lectoren, acolieten/misdienaars, koorleden, kosters, bloemversierders en kerkgangers, tot een verdiept inzicht te komen over het vieren van de eucharistie. Van alle parochiekernen Boven de Schelde waren er mensen aanwezig. In totaal waren er 110 deelnemers.

De dag heeft geleid tot meer duidelijkheid over de wijze waarop we de eucharistie willen vieren. Het pastoraal team verzorgde na samenspraak met betrokkenen de brochure *'Het maal van Zijn gedachtenis wordt hier blij hernomen - doorwerking van de bezinningsdag 'Liturgie vieren is een kunst' '*. Er is een versie gepubliceerd voor de liturgisch betrokken vrijwilligers en een versie voor de kerkgangers. Gaandeweg is de uitwerking van de brochures bij vrijwilligers en kerkgangers te merken.

Ook wordt er al een aantal jaren in de Damiaanparochie één keer per jaar een gezamenlijke viering gehouden, bij gelegenheid van de heiligverklaring van onze beschermheilige op de zondag vlakbij 10 oktober.

In de Mariaparochie wordt op 15 augustus altijd in beide kerken Maria tenhemelopneming gevierd. Op 1 januari viert men uitgebreid het Feest van Maria, Moeder Gods. Momenten dus waarop het 'samen kerk zijn' liturgisch zichtbaar wordt.

Tot slot is er begin dit jaar 2016 een start gemaakt met het voeren van overleg over het afstemmen van de aanvangstijden van de weekendvieringen. Met dit initiatief wil het pastoraal team enkele doelstellingen bereiken nl.:

- een meer evenwichtige verdeling van de vieringen, gelet op de beschikbaarheid van pastores en lekenvoorgangers. Dit betekent dat de parochiekernen toewerken naar één viering per kerk per weekend, met ruimte voor andere gebedsmomenten gedragen door gelovigen.
- een meer efficiënte inzet van de beschikbare pastores.
- het rooster zo samen te stellen dat de bijdrage van de emeriti (priesters en pastoraal werkers) voortgezet kan worden. Het rooster moet zo opgesteld zijn, dat bij ontstentenis van één van hen, geen verschuiving van tijd nodig is om een andere voorganger te regelen.

Bij deze besprekingen is steeds het begin van de Advent 2016 als ingangsdatum genoemd. Aan het bestuur van de Damiaan wordt voorgelegd de ingangsdatum te verschuiven naar 1 januari 2017.

Doelstellingen in de periode 2016 - 2019

Voor deze periode liggen er drie aandachtspunten op tafel:

- het in de aandacht houden van de brochure: 'Het maal van zijn gedachtenis ...'
- het verder introduceren en uitvoeren van de besluiten rondom de wijziging van de aanvangstijden van de weekendvieringen.
- het in 2017 - samen met betrokkenen - bespreken en evt. aanpassen van de wijze van voorgaan in woord- communievieringen en dit laten aansluiten bij de hernieuwde inzichten rond de eucharistie.

Actiepunten voor 2016 –2017

- De wijziging van de aanvangstijden dient zorgvuldig geïntroduceerd te worden. In aparte notities wordt de planning en voortgang uitgewerkt.
- Parallel aan het wijzigen van de aanvangstijden en het focussen op één viering per weekend willen de pastores in contact treden met de kernen over andere momenten en andere vormen van biddend samenkomen. Daar waar mensen samen willen bidden sluit een teamlid graag aan om het ontwikkelen en implementeren van een gebedsvorm te begeleiden.
- Naast het aandacht geven aan de wijze van eucharistievieren, wil het pastoraal team in 2017 stil staan bij de woord- communievieringen. Zij wil allereerst (eerste helft 2017) in eigen kring komen tot een uniforme orde van dienst voor de woord- communievieringen, die herkenbaar is voor alle deelnemers aan de vieringen. Daarbij kunnen de richtlijnen van de Nationale Raad voor Liturgie (1999, pg 72-80) een goede handreiking bieden.
- Daaropvolgend wil het team de bevindingen bespreken met de leden van de liturgische werkgroepen in alle parochiekernen. Deze toerusting moet ertoe bijdragen dat ook de lectoren, wanneer zij zelfstandig voorgaan in vieringen van woord en communie, zich kunnen richten naar de orde van dienst zoals die ook door het team wordt aangehouden. (tweede helft 2017)

2 GELOOFVORMING JONGE GEZINNEN (KINDEREN EN OUDERS)

Korte beschrijving huidige situatie

In Deel I (pg. 8 en 9) werd beschreven dat jonge generaties van ouders met kinderen die zoekende zijn op het vlak van geloven, een wijziging in aanpak vragen.

Al in maart 2014 is voor deze doelgroep door het team een start gemaakt met het formeren van een Werkgroep Jonge Gezinnen Boven de Schelde. Een initiatief dat door het teamlid Wiel Hacking werd gestart en met medewerking van de Jacob Timmermanstichting (financiering van het project) van de grond kwam.

Deze werkgroep bestaat thans uit: de teamleden Wiel Hacking en Jeanine Heezemans en de parochianen Saskia Dam, Susanne Gerling en Micha Kalwey.

Het doel van de activiteiten werd toen aldus geformuleerd: *'Jonge gezinnen ondersteunen bij het zoeken naar antwoorden op levensbeschouwelijke vragen rond de opvoeding van hun kinderen.'*

In 2015 heeft men - naast het formeren van de werkgroep - gewerkt aan:

- uitzetten digitale enquête
- uitvoeren interviews door pastorale beroepskrachten
- opzetten Kinderhoek Magdalenakerk Goes en Ovezande
- uitwerken plannen 2016
- deelname van de betrokken pastores aan een klankbordgroep in het Bisdom om: visie te ontwikkelen, materiaal uit te wisselen en bij te praten over wederzijdse ervaringen. In deze klankbordgroep zitten naast Goes pastores uit de parochies Dongen, Roosendaal, (Alida) Etten-Leur, Bergen op Zoom (Mary) en Brechje Loenen van de zijde van het Bisdom.

In dit jaar (2016) heeft men zich vooral gericht op:

- het starten van laagdrempelige kindervieringen (genaamd: kringvieringen. Het is een dienst van woord en gebed voor ouders en kinderen van 0 – 8 jaar) in de parochiekernen Heinkenszand en Goes naast het bestaande aanbod aan gezinsvieringen.

Doelstellingen in de periode 2016 – 2019

Voorop mag staan dat de pastores verheugd zijn over het initiatief dat in 2014 genomen is. Het geeft de parochies in deze fase een basis die uit kan groeien tot een fundament voor een gezamenlijke aanpak bij het entameren van de geloofsvorming voor jonge gezinnen

Gelet op de geformuleerde uitgangspunten in Deel I stelt het team voor de huidige doelstelling aan te vullen.:

- De doelgroep wordt gevormd door kinderen én ouders. Voor kinderen bestaat er vaak al een traject. Begeleiders en ouders (evt. grootouders) zouden bijv. benaderd kunnen worden via ouderavonden (zondagmorgen/middag) en huisbezoek.
- Centraal staat de kernboodschap van het evangelie uit te leggen en voor te leven.
- Belangrijk is ook de opname in 'een levende geloofsgemeenschap van alle generaties.'

Citaat uit publicaties familiecatechese

Maar ook de spreiding over beide parochies mag meer leidraad worden voor de komende jaren. Na een begin in de Damiaanparochie is het goed impulsen te geven en ervaringen op te doen in beide parochies.

Tot slot stelt het team voor bij de uitvoering samen te werken met de plaatselijk bekende pastor. In de werkgroep/stuurgroep hebben twee pastores zitting. In de uitvoering wordt mede gewerkt met de contactpastores die gelet op kwaliteit en plaatselijke bekendheid het beste ingezet kunnen worden.

Het team vraagt de werkgroep deze uitgangspunten te integreren in haar visie en op basis daarvan impulsen te geven en 'pilots' te starten in de Damiaanparochie én in de Mariaparochie. En, zoals aangegeven, de plaatselijk bekende pastores bij de uitvoering te betrekken.

Actiepunten 2016 – 2019

- Het pastoraal team heeft de werkgroep gevraagd zich te ontwikkelen tot een '*Stuurgroep geloofsvorming jonge gezinnen*' en vanuit die groep zicht te houden op de plaatselijke ontwikkelingen, en impulsen te geven die het hele terrein bestrijken: gezin, school en kerk c.q. geloof. Dat kan betekenen dat de stuurgroep uitgebreid wordt met enkele vrijwilligers die in andere delen Boven de Schelde actief zijn.
- Deze doelstelling is veelomvattend en vraagt een procesmatige aanpak in meerdere stappen. Het pastorale team vraagt de stuurgroep een 'nieuwe' start te maken op het vlak en daarbij te beginnen bij elementen op het vlak van de *sacramentenvoorbereiding*. Naar haar mening is dit de meest praktische insteek om contact te maken met jonge ouders. Het gaat dus om: de doop, de voorbereiding op de eerste communie en de voorbereiding op het vormsel. Het verschil met de huidige aanpak is, dat er niet alleen veel aandacht uitgaat naar de kinderen, maar ook – zoveel als mogelijk is - naar het gezin. De aanpak wil het contact met de gezinnen die affiniteit voelen met de kerk, en geïnteresseerd zijn, langer onderhouden en verdiepen.
- In dit kader zal pastoraal team en stuurgroep zorgdragen voor een goede voorlichting van besturen en betrokken vrijwilligers over familiecatechese als methode van geloofsoverdracht.
- Het team vraagt de stuurgroep in het werkjaar 2016 – 2017 de voorbereidingen te treffen en d.m.v. een stappenplan aan te geven rond welk sacrament en in welke kern(en) en/of steden er gestart kan worden met deze aanpak. Ontmoetingsmomenten met ouders eventueel grootouders zijn wezenlijk. Welke initiatieven daartoe genomen gaan worden hangt nauw samen met de plaatselijke omstandigheden. Daarnaast zijn er plaatselijke activiteiten rondom kind en gezin die op termijn aandacht zullen vragen en opgenomen kunnen worden in een beleid voor het gehele gebied.
- Op basis van de voorgenomen besluiten betreft zij alle betrokken werkgroepleden bij de plannen en de gekozen aanpak.
- Wat betreft de inhoudelijke ondersteuning zijn er meerdere wegen te bewandelen:
  - Allereerst zullen de betrokken pastores (Hacking en Heezemans) hun deelname aan de klankbordgroep continueren.
  - Daarnaast is het mogelijk d.m.v. contacten meer specifiek materiaal en adviezen te ontvangen van het Centrum voor parochiespiritualiteit in de persoon van Mirjam Spruit (stafmedewerkster).

3 PASTORAAT VOOR EN MET OUDEREN

Korte beschrijving huidige situatie:

In 2010 startte het project 'Ouderenpastoraat Boven de Schelde'. Het project richt haar aandacht op *'het ondersteunen van het geloven van ouderen als wezenlijk onderdeel van het ouder worden en het ondersteunen van het ouder worden als wezenlijk onderdeel van geloven.'*

Het initiatief had tot doel: Een nieuw beleid voor ouderenpastoraat voor de parochies van De Bevelanden en Schouwen-Duiveland te ontwikkelen en de pastorale zorg voor oudere parochianen in Woonzorgcentra en verpleeghuizen in de Bevelanden en Schouwen-Duiveland te integreren in het totale pastorale aanbod van de (toenmalige) parochies en het zo te garanderen naar de toekomst. Een lid van het pastoraal team is één dag per week vrijgesteld voor deze opdracht.

Intussen is de projectfase voorbij en is het project een vast onderdeel geworden van de pastorale ondersteuning voor ouderen van zowel de Damiaan- als de Mariaparochie.

De begeleidende groep komt 4x per jaar bijeen en bestaat thans uit:

- Ria Mangnus, pastoraal werkster.
- Els Heijers, bestuurslid Damiaanparochie
- Egbert Bornhijm, stafmedewerker vicariaat Middelburg
- Jeannette Vrancken, Vlissingen
- Anny van de Meer, Heinkenszand
- Nel Luijben, Schouwen-Duiveland
- Marjo Vermaire, secretariële ondersteuning

Men is gestart met een inventarisatie wat betreft: vieringen, huisbezoek, structuur (wie is verantwoordelijk, wie uitvoerder, enz.)

De conclusies lieten zien:

1. dat er in alle parochiekernen aandacht is voor zieken en ouderen.
2. dat er gaten zijn. Plaatsen zonder werkgroep of andere actieve mensen.
3. dat toerusting nodig is van vrijwilligers die vieringen verzorgen.
4. dat toerusting nodig is van parochianen die mensen bezoeken.

Op basis van deze conclusies worden er jaarlijks overlegmomenten en cursussen georganiseerd.

Meestal zijn er lokaal werkgroepen actief. Kleine groepen die belangrijk werk verrichten. De wijze waarop men deze zorg plaatselijk georganiseerd heeft verschilt, maar elke kern heeft aandacht voor: zieken, alleenstaanden en nabestaanden. Ook onderhouden zij vanuit de parochie/kerk contact met ouderen in zorgcentra en thuiswonend.

Doelstellingen in de periode 2016 – 2019

Wat betreft de (project)groep 'Ouderenpastoraat Boven de Schelde'

- De (project)groep 'Ouderenpastoraat Boven de Schelde' zal zich verder ontwikkelen richting een stuurgroep die zicht houdt op de plaatselijke ontwikkelingen in de hele regio Boven de Schelde en impulsen kan geven in de vorm van ondersteuning en samenwerking op dit terrein. Waarbij vooral de aandacht die men plaatselijk heeft voor de eigen medeparochiaan gekoesterd en gestimuleerd dient te worden.
- Voort te gaan met het ondersteunen van actieve vrijwilligers en het ontwikkelen van een netwerk ten behoeve van de mensen die leven met het verlies van een dierbare partner.

- Publicaties en informatie voor ouderen meer gezamenlijk te verspreiden onder de ouderen.
- Een overleg te onderhouden met pastoraal werk(st)ers en geestelijke verzorgers werkzaam in zorgcentra over afstemming en gezamenlijke publicatie van activiteiten.

Bovenstaande doelstellingen leiden tot een aantal concrete actiepunten, maar zal in de loop van de komende tijd ook leiden tot nieuwe impulsen.

Actiepunten 2016 – begin 2017 Ouderenpastoraat

Voor ouderen

1. Ook in het najaar zal er, i.s.m. de KBO Vlissingen, een gespreksmiddag worden georganiseerd waarin een thema over geloof en zingeving centraal zal staan.
Tevens zal (in oktober 2016) aan de hand van een filmvertoning in Zuid-Beveland-Oost onderling gesproken kunnen worden over 'zorg geven en zorg ontvangen'.
2. Op 15 september 2016 is de werkgroep 'Leven met Verlies Boven de Schelde' van start gegaan. In de drie steden Boven de Schelde, Goes, Middelburg en Vlissingen wordt eenzelfde aanbod gedaan aan mensen die leven met verlies na de dood van een partner.

Men wil de volgende activiteiten ter hand nemen:

- twee groepsgesprekken rond het Feest van Allerzielen
- het versturen van drie brieven in de loop van een jaar. Een 1^e brief na 6 weken, een 2^e brief na een ½ jaar en een 3^e brief na 1 jaar na het overlijden
- het ontwikkelen van een netwerk voor huisbezoek aan nabestaanden. In iedere stad zijn daarvoor 2 vrijwilligers actief, de 6 vrijwilligers vormen samen de werkgroep. Jeanine Heezemans begeleidt deze werkgroep.

Voor vrijwilligers

3. Op 5 en 12 juli jl. is er de toerustingscursus 'bezoeken van parochianen' geweest in Heinkenszand. Twee middagen verzorgd door medewerkers van het St. Franciscuscentrum, er werd door 14 vrijwilligers afkomstig uit de regio 'Boven de Schelde' aan deel genomen. Deze vorm van toerusting zal een vaste plaats krijgen in het programma voor vrijwilligers Boven de Schelde.
4. Er ligt een aanvraag vanuit het Ouderenpastoraat bij het St. Franciscuscentrum om de cursus 'communie uitreiken thuis', wederom hier in de regio te geven om zo de toegankelijkheid voor de vrijwilligers te vergroten.
5. In het kader van ontmoeting én toerusting wordt ook dit jaar een lezing gegeven waarvoor alle vrijwilligers van het ouderenpastoraat worden uitgenodigd. De lezing vindt plaats op 26 september en de inhoud heeft betrekking op 'de zorg voor je/het levenseinde'.

Contacten tehuizen en zorgcentra

6. In het verpleeghuis Willibrord (Middelburg) organiseert men 2 x per jaar een overleg m.b.t. de voortgang van de vieringen op zaterdagmiddag en de onderlinge samenwerking van de Protestantse Kerk (Nieuwe Kerk), Katholieke Kerk en het verpleeghuis. Naast Ria Mangnus en een vertegenwoordiger van de Protestantse Kerk zijn de locatiemanager en activiteitenbegeleider hierbij betrokken.
7. In het najaar van 2016 zal er, i.s.m. de geestelijk verzorger, in zorgcentrum ter Reede te Vlissingen een bijeenkomst worden georganiseerd voor bewoners, familieleden, verzorgenden en medewerk(st)ers van Ter Reede.

Onderwerp van deze bijeenkomst is: de betekenis en plaats van het geloof / zingeving voor de oudere die in het centrum woont. In hoeverre is er aandacht voor, is er aansluiting? Is er medewerking en 'facilitering' door familie, medewerkers en leiding van het centrum? Hoe kan het onderling contact met de kerkvertegenwoordigers nog beter worden?

8. In NieuwSande in Ovezande zullen dit jaar, naast de vieringen met Kerstmis en Pasen, vier vieringen worden gehouden verdeeld over het jaar. Deze zijn gericht op de bewoners met dementie en hun familie. De vieringen worden voorbereid in samenwerking met de geestelijk verzorger in dienst van de SVRZ, de activiteitenbegeleiding en een vrijwilligster van de parochiekern Ovezande. Ook het plaatselijke koor All-in verleent zijn medewerking.

We realiseren ons dat dit overzicht zeker niet compleet is. Er zijn meer activiteiten die al vast plaatsvinden om het contact tussen kerk en parochianen in zorgcentra te behouden. (In de bijlagen vindt u een overzicht van de wekelijkse vieringen in verzorgings- en verpleeghuizen.)

4 CATECHESE VOOR VOLWASSENEN

Korte beschrijving huidige situatie

Zonder een uitputtend overzicht te geven van alles wat er op catechetisch gebied in de twee parochies van ons samenwerkingsverband gebeurt, geven we hier een globale schets.

1. *Sacramentencatechese*

Deze behelst de voorbereiding van ouders op het *doopsel* van hun kind, die zich soms beperkt tot één gezamenlijke avond met een inhoudelijk geloofsgesprek (groepswork) en een huisbezoek door de bedienaar van het doopsel.

De voorbereiding van kinderen op hun *eerste communie* gebeurt door werkgroepen in de kernen. Er zijn twee ouderavonden met een pastor. De tweede avond is (ook) met de priester die zal voorgaan in de eucharistie.

De voorbereiding op het *vormsel* is ook door werkgroepen in de kernen, maar op enkele plekken worden de kinderen ook uit meerdere kernen verzameld. Er is een ouderavond die wordt (in)geleid door een pastor.

De voorbereiding op het *huwelijk* is van beide parochies samen. Er wordt gepoogd hiervoor een groep samen te roepen – dat lukt alleen als er meerdere stellen gelijktijdig in voorbereiding zijn.

2. *Kindercatechese*

Als we even afzien van de kindernevendienst, een vorm van catechese in het kader van de liturgie, dan is er momenteel bijna geen catechese voor kinderen. Alleen in Vlissingen komt nu voor het tweede jaar een groepje kinderen in de Advent op een dag door de week bijeen voor catechese met een pastor.

3. *Volwassenencatechese*

Er zijn in beide parochies groepen die zich rond de bijbelscholen. Deze trekken jaarlijks een min of meer vaste groep parochianen als deelnemer.

- Een cyclus bijeenkomsten op Walcheren (± 25 deelnemers) wordt besloten met een gezamenlijke maaltijd.
- Er is een oecumenische gespreksgroep in Hansweert, die met een kloosterweekend afsluiten.
- In Zierikzee organiseert een oecumenische werkgroep zes avonden per jaar 'gelooven met volwassenen' waarvoor gastsprekers worden uitgenodigd.
- Een pastor verzorgt filmavonden met een levensbeschouwelijke insteek. Een geloofsgesprek met als titel: 'Zin in film'.

De volwassenencatechese bereikt nu voornamelijk de groep boven 45. Onder die leeftijd bereiken we volwassenen op ouderavonden die verband houden met de voorbereiding van hun kinderen op een van de sacramenten.

Doelstelling

- *Voortgang* van het *bestaande aanbod* aan catechetische activiteiten. De catechetische activiteiten die we thans ondernemen vormen een positieve bijdrage aan het geloofsleven in beide parochies. Ze worden als heel zinvol ervaren en lopen ieder op zich goed. Daarom zullen we - waar het kan - ook de komende jaren voortgaan zoals tot nu toe. 'Keur alles, behoud het goede' (1 Tess 5, 21) is hier het devies. Wel gaan we meer overzicht brengen in het geheel, mede met het oog op een bredere werving van (nieuwe) deelnemers. De hiaten die daarbij in beeld komen (zoals een eigen aanbod voor mensen onder de 45 jaar) kunnen dan ook verder worden ingevuld met nieuwe initiatieven.

- De aandacht in de sacramentencatechese van *eerste communie* en *vormsel* zal worden verlegd van (alleen) het kind naar het hele gezin. (Zie hierover de beschrijving hoofdstuk 2 over jonge gezinnen). Ook de voorbereiding op het *doopsel* zal men in de komende jaren gaan betrekken bij deze benadering van jonge gezinnen. Deze inhoudelijke verdieping en verbreding naar kind, broers, zussen en ouders is het aandachtsveld van de 'Stuurgroep geloofsvorming jonge gezinnen'.
- De ontwikkeling van een *samenhangend catechetisch programma* waarin we ons wat meer gaan richten op alle leeftijdsgroepen, dus ook voor de leeftijdscategorie *onder 45 jaar*.
Naast samenhang, wil het team het aanbod niet alleen richten op reflectie, maar meer richten op het beleven van het geloof. Zo wordt het doel het systematisch vergaren van (meer) kennis over ons geloof op zo'n manier nagestreefd, dat het ook in een levenshouding tot uiting komt. Geloof is ons antwoord op een woord dat ons persoonlijk interpelleert, een antwoord aan een 'Gij' die ons bij naam noemt. (Paus Franciscus, encycliek LUMEN FIDEI, nr. 8 laatste zin)
- De pastores willen bestaande én nieuwe activiteiten duidelijker als één geheel *presenteren* en onder de aandacht brengen van de parochianen.

Actiepunten

- De pastores willen in 2017 komen tot de vorming van een werkgroep die de organisatie op zich neemt van een *grote gezamenlijke studiedag* voor het hele samenwerkingsverband voor alle vrijwilligers die actief zijn in de kernen op het gebied van catechese (en geïnteresseerde parochianen). We maken hierbij gebruik van de opzet en ervaring met de grote liturgische dag, die op 11 april 2015 succesvol is verlopen.
- Deze studiedag moet in 2017 uitlopen op de vorming van een *kleine stuurgroep catechese* voor het samenwerkingsverband, die klankbord is voor het pastoraal team, beleid uitzet en uitvoert t.b.v. meer samenhang en overzicht en de communicatie naar parochianen over het aanbod catechese mee zal behartigen.
- Pastores zullen samen met de stuurgroep een *plan voor de toerusting van vrijwilligers* gaan ontwikkelen en daarbij ook gebruik maken van de mogelijkheden tot samenwerking met en doorverwijzing naar het Franciscuscentrum van ons Bisdom.
- Ook de presentatie van het aanbod via meerdere kanalen aan de parochianen zal in het komend jaar uitgewerkt worden.

Een van de pastores zal voor dit catechetisch veld uren toebedeeld krijgen.

5 DIACONIE

Korte beschrijving huidige situatie:

In Deel I werd al beschreven dat er Boven de Schelde twee Caritasinstellingen zijn en meerderde werkgroepen die actief zijn t.a.v. geldwerving en hulp aan kwetsbaren.

Als uitgangspunt werd genomen dat er enerzijds op alle niveau's aandacht wordt gegeven aan de diaconale dimensie van ons geloof. Anderzijds zien we het als onze opdracht gezamenlijk kennis te nemen van hedendaagse ontwikkelingen in de samenleving en als christenen te zoeken naar concrete mogelijkheden bij te dragen aan het ledigen van concrete nood en erkenning van iedere mens als door God geschapen.

Doelstellingen in de periode 2016 - 2019

In die zin liggen er drie aandachtspunten op tafel:

- het bevorderen van de onderlinge bekendheid van de twee Caritasinstellingen en andere groepen en het benutten van samenwerking ten bate van de kwetsbare mens;
- het gezamenlijk uitwerken van enkele speerpunten t.a.v. de activiteiten in de komende drie jaar;
- het werken aan een communicatieplan dat alle diaconale activiteiten in beeld brengt en op soepele wijze onder de aandacht brengt bij parochianen en andere belangstellenden c.q. mensen van goede wil.

Actiepunten voor 2016 – begin 2017

Op donderdagavond 17 november 2016 organiseert het team (Wiel Hacking) met medewerking van Marc de Koning (diaconaal medewerking Bisdom) in Heinkenszand een *werkconferentie* met als titel: 'Diaconie: actief en zichtbaar'. De avond is bedoeld voor coördinatoren van diaconale werkgroepen, Caritasbestuurders, parochiebestuurders en leden van het pastorale team.

Richtvragen zijn daarbij:

- Wat versta jij onder diaconie?
- Wat gebeurt er nu aan diaconie en caritas?
- Welke sterkten, zwakten, kansen en bedreigingen zie jij bij de huidige activiteiten?
- Welke nood in de samenleving heeft hoogste prioriteit wat jou betreft?
- Wat zijn goede middelen (elders)?
- Wat voor cursus zou jou kunnen helpen?

Daaropvolgende actiepunten:

- Deze avond heeft tot doel te komen tot enkele actiepunten voor het komende jaar. In deze fase al actiepunten formuleren zou prematuur zijn. Consultatie is nodig.
- Er zijn bovendien enkele informatiebronnen buiten de regio die relevant kunnen zijn voor het ontwikkelen van eigen initiatieven.

We denken daarbij aan:

- de site: heiligjaarzeeland.nl de site is op initiatief van regio Zeeuws Vlaanderen gelanceerd in het kader van het jaar van Barmhartigheid en geeft een aardig overzicht van activiteiten.
- binnenkort is op de website van het Franciscuscentrum een kennisbank beschikbaar. Men kan daar informatie vinden over allerlei initiatieven en activiteiten en daar zijn voordeel mee doen.

- Gezien de taakstelling van de diocesane medewerker is het mogelijk in dit werkjaar te komen tot een communicatieplan voor alle diaconale activiteiten Boven de Schelde. Het pastorale team wil deze gelegenheid graag benutten om dit actiepunten nu ter hand te nemen.

6 OECUMENE

Korte beschrijving huidige situatie:

De oecumenische contacten Boven de Schelde zijn gefragmenteerd, maar anderzijds voor een deel ook structureel. Gefragmenteerd omdat ze vaak spontaan ontstaan, meestal op initiatief van onze protestantse broeders en zusters. Structureel, omdat er ook overlegmomenten zijn, waar van katholieke zijde geregeld aan wordt deelgenomen. Hieronder een globaal overzicht.

Participatie in Raden van Kerken

- Vlissingen: Wilma Jacquemijns (rk) is sinds enkele jaren voorzitter (±4x per jaar)
- Middelburg: Ria Mangnus (4x per jaar)
Een maal per jaar organiseren beide raden gezamenlijk een thema-avond: in oktober 2016 zal deze plaats hebben in de moskee te Middelburg in het kader van nader kennismaken met de Islam.
- Goes: Jan Meeusen (2x per jaar). Wiel Hacking en Jeanine Heezemans zijn betrokken bij de aandachtsvelden liturgie en diaconie.

Oecumenische vieringen

Op veel plaatsen komen katholiek en protestant jaarlijks samen om te bidden:

- In Middelburg en Vlissingen evenals in Oost-Souburg zijn oecumenische vieringen: in januari - Gebed om de eenheid, in september – Vredesdienst. In Vlissingen is er ook een oecumenische dienst op 4 mei. In verpleeghuis Willibrord te Middelburg rond Kerstmis (24 dec.) en op Beloken Pasen.
- In de Damiaanparochie in vrijwel alle kernen een viering rond de Gebedsweek voor de Eenheid.
- Wisselend in de Zak van Zuid-Beveland: oecumenische viering op Hemelvaart met wandeling vooraf
- Lewedorp: jaarlijkse 'campingviering', enkele keren per jaar gastvieringen in de vorm van gebedsvieringen.
- Hansweert: kerstsamenzang, jaarlijkse 'openluchtviering', enkele andere vieringen
- Goes: kerstsamenzang
- Rilland: schoolviering, incidentele oecumenische viering
- Zierikzee/Westhoek: Samen Vieren (6x per jaar) o.a. Taizéviering, etc.
- Heinkenszand: zangochtenden (10x per jaar), gebedsbijeenkomsten Dijkstede (6x per jaar), diaconale oecumenische viering (Caritas en diaconie)

Overige activiteiten, vooral op het terrein van catechese en vorming

- Middelburg: Reagerend op de actualiteit kunnen er ook oecumenische activiteiten plaatsvinden, zoals daar was de gebedswake in de Koorkerk na de aanslag op Charlie Hebdo
- Zierikzee: Geloven met Volwassenen (gevarieerd programma, 6x per jaar)
- Zierikzee: Oecumenisch overleg (4x per jaar, Fons van Hees)
- Goes: deelname aan pastoresconvent (Wiel Hacking, 4x per jaar, indien mogelijk)
- Goes: Cursus Theologische Vorming (32x per jaar, 3 jaar lang)
- Oprichting Diaconaal Platform (Louis Schout, Wiel Hacking)
- Filmavonden in de Zak (3x per jaar, Egbert Rietveld en Wiel Hacking)
- Filmavonden Kruiningen (2x per jaar, William Quak en Wiel Hacking)
- Kringwerk in de Zak over de spiritualiteit van Jean Vanier (3x, Arie van der Maas en Wiel Hacking)

- Hansweert: oecumenische gesprekskring (6x per jaar + kloosterdagen, Wiel Hacking)
- 's-Heer Arendskerke: gesprekskring (8x per jaar, Marjo Wisse, Harrie Buijssen)
- incidenteel: opvang vluchtelingen in 2016

Doelstellingen in de periode 2016 – 2019

Voor de komende periode willen we als doelstellingen formuleren:

1. Het team zal haar participatie in Middelburg, en haar medewerking op onderdelen met de Raden van Kerken in Vlissingen en Goes continueren.
2. Zij wil sterke momenten in het kerkelijk jaar begeleiden met gezamenlijk gebed met protestantse broeders en zusters. De inhoudelijke voorbereiding wil zij meer benutten als een moment van verdieping in de gezamenlijke Christelijke wortels (Schrift en overweging).
Dit laat onverlet dat het team in hetzelfde weekend zorgdraagt voor een eucharistie of woord- communieviering in een van de eigen kerken.
3. Tweemaal per jaar zal men een overzicht van de lopende en gewenste oecumenische activiteiten op de teamagenda plaatsen. Zo ontstaat er meer structureel een uitwisseling van de ervaringen en kan de gewenste verdieping die we in de contacten willen bereiken meer naar voren komen.

Actiepunten 2016 – begin 2017

Uit genoemde doelstellingen volgt een 'levendige' voortzetting van veel van de lopende activiteiten (Zie het overzicht van de huidige situatie).

7 TOERISTENPASTORAAT

Onze visie is gebaseerd op het verstevigen van de onderlinge banden, lokaal, Boven de Schelde en ook met andere katholieken die graag een aantal weken in Zeeland doorbrengen. Van de medewerkers van de toeristenkerken vernemen we regelmatig hoe inspirerend het is om te zien dat toeristen in behoorlijke getalen op zondag willen samenkomen om het geloof te vieren (zie pg. 11).

Zo kennen we op Walcheren drie kerken nl. de *Emmaüskerk in Dishoek*, de *Toeristenkerk in Vrouwenpolder* en de *Onze Lieve Vrouw van de Polder in Zoutelande* waar in het zomerseizoen (medio mei tot medio september) werkgroepen actief zijn die met medewerking van meerdere emeriti zorgdragen voor het verzorgen van het toeristenpastoraat. De werkgroepen coördineren de voorgangers, zorgen voor een kopje koffie na de viering en onderhouden het gebouw.

Domburg heeft de *Sint Willibrordkapel* waar in de zomer op zondag toeristen aansluiten. In de winter komt de plaatselijke groep parochianen op zaterdag vierend bijeen.

Datzelfde model zal met ingang van het nieuwe seizoen gehanteerd worden in *Haamstede* bij de *Onze Lieve Vrouw op Zee - kerk*. Afgesproken is dat de plaatselijke katholieken gedurende het jaar op zaterdag om 17 uur bijeenkomen, maar in het zomerseizoen op de zondag de eucharistie vieren met medewerking van externe voorgangers. Met beide kerken wordt jaarlijks afgesproken wanneer het zomerseizoen begin en eindigt.

Gezien de beperkte omvang van het team van pastores is het niet verantwoord deze extra vieringen op zondag te verzorgen met eigen teamleden. Daarom kiest men voor het model van plaatselijke werkgroepen die, met medewerking van externe voorgangers, de vieringen in die periodes regelen en de gasten ontvangen.

Van de andere kant werken bestuur en team graag ruimhartig mee om het mogelijk te maken deze mede-katholieken in Maria- en Damiaanparochie gastvrij te ontvangen en op meerdere plaatsen – niet alleen de toeristenkerken - welkom te heten.

8 DE ONDERLINGE BETROKKENHEID VERSTERKEN

Korte beschrijving huidige situatie

De uitwerkingen in Deel II zijn gebaseerd op de pastorale visie die in Deel I verwoord is en door beide besturen is onderschreven. Daar spraken wij als pastores al direct op bladzijde 3 over het 'aangewezen zijn op elkaar' en het zoeken naar een 'evangelisch fundament.'

De ontwikkelingen volgen elkaar snel op. Kerk en geloof zijn in die mate in beweging dat 'Niemand kan overzien waar alle ontwikkelingen in de komende tien jaar toe zullen leiden.'

Van de andere kant laat de huidige situatie al iets zien van omstandigheden die veranderen. Daaruit blijkt dat de diverse plaatselijke gemeenschappen elkaar steeds meer de hand zullen reiken om het geloof te dragen en in te spelen op nieuwe kansen. In de gesprekken met de besturen spraken we over twee dimensies – twee benen waarop we staan - nl. de lokale gemeenschap(en) en de gehele gemeenschap van katholieken Boven de Schelde.

Aanzetten van samenwerking zijn er al eerder ontstaan. Bijvoorbeeld bij de voorbereiding van het sacrament van het vormsel, de huwelijksvoorbereiding, de diaconie, de aandacht voor de ouderen en speciaal voor degene wiens partner is overleden.

Bovendien hebben beide parochies te maken met groepen parochianen die het eigen kerkgebouw moeten missen. Mensen die zoeken naar een andere vorm om als gemeenschap te kunnen vieren op belangrijke momenten in het leven. En dat vraagt mee dan een verwijzing naar de viering in de naburige kerk. Ook hier moeten medegelovigen en pastores op zoek naar passende antwoorden die gebaseerd zijn op betrokkenheid.

In dit verband stelde het pastoraal team zich de vraag:

- hoe kunnen we de onderlinge band, zorg en aandacht voor elkaar versterken?
- Hoe kunnen we op tijd inspelen op de zich wijzigende omstandigheden?
- hoe kunnen we ervoor zorgen dat we op meerdere manieren in contact zijn met de gelovigen om samen met hen op weg te gaan?

Aanpak

Tegen deze achtergrond willen de pastores twee groepen van betrokken gelovigen vormen, één in de Damiaanparochie en één in de Mariaparochie.

Deze groepen komen *driemaal per jaar* bijeen om:

- te zoeken naar het *evangelisch fundament*. Concreter: te herbronnen waarom we actief zijn en ons leven laten inspireren door het Evangelie.
- *met elkaar uit te wisselen* hoe de situatie zich ontwikkelt.
- *op tijd lijnen aanreiken* aan pastores en bestuur wat betreft de wijze waarop je kerk kunt zijn anno 2019.
- op deze wijze de *vinger aan de pols te houden* om op tijd veranderingen te signaleren. En zo een goed beeld te houden van wat er zich aan de basis afspeelt.

Eenmaal per jaar plant het team *een vierde bijeenkomst* met *beide groepen en beide besturen*. De doelstelling is daarbij hetzelfde: evangelie, uitwisseling, lijnen naar de toekomst en vinger aan de pols.

Actiepunten 2016 - 2019

- De pastores zullen in begin 2017 een aantal parochianen vragen op grond van hun inhoudelijke belangstelling en betrokkenheid bij het parochiewerk. Zij zorgen voor een eerste bijeenkomst van deze groepen met begeleiding van buiten.
- In het laatste deel van 2017 wordt een eerste bijeenkomst gepland van beide groepen en beide besturen.
- Na een jaar (begin 2018) vindt er een evaluatie plaats in de groepen zelf én in beide besturen om na te gaan of de groepen werken als een denktank c.q. een plaats waar suggesties naar boven komen hoe je de samenwerking en onderlinge betrokkenheid op een hoger plan kunt brengen.

Deze aanpak geven pastores en besturen ook een extra kanaal om enerzijds dichtbij de basis te blijven en anderzijds passende stappen in beeld te krijgen voor de komende jaren.

9 TEAMLEIDERSCHAP

Korte beschrijving huidige situatie

Het is de besturen bekend dat Bernard Lamoen het teamleiderschap niet meer op zich neemt. In de afgelopen tijd is binnen het team van pastores gekeken of een van de andere collega's deze functie in zijn geheel voor zijn/haar rekening wil nemen. Dit is niet het geval.

Een en ander heeft ertoe geleid dat het pastoraal team nagedacht heeft over alternatieve vormen. Om dat op een goede manier te doen is het belangrijk allereerst de hoofdonderdelen van de functie te omschrijven.

Omschrijving van de functie

Het teamleiderschap wordt in pastorale teams soms verschillend ingevuld. Dat hangt samen met het feit dat het in principe een onderdeel is van de functie van de pastoor. Dus wat een teamleider doet hangt nauw samen met wat de pastoor aan invulling neemt of wenst en wat hij delegeert.

Toch kunnen we wel enkele hoofdlijnen beschrijven:

a. (Kerk)opbouwwerk

De teamleider is vaak actief op het vlak van kerkopbouw. Je ziet hem/haar daar waar zich wijzigingen voordoen in de organisatie van de parochie zoals: werkgroepen worden samengevoegd, nieuwe groep moet worden opgestart, enz. Dan zie je de teamleider die de structuur en werkwijze omschrijft en implementeert in de groep. Hij/zij begeleidt en coached bij de start. Ook bij wijzigende omstandigheden zoals fusie, of samenwerking met anderen, is het fijn als er iemand de groep(en) begeleidt bij het herijken van de doelstelling, enz.

b. Aandacht en leiding pastoraal team

Omdat de teamleider – evenals de pastoor – zicht heeft op alle ontwikkelingen die zich voordoen is hij/zij degene die een voorstel voor een agenda doet.

Hij/zij is ook proactief in het monitoren van teamleden op het terrein van het welzijn. Hij/zij is betrokken bij evt. welzijns gesprekken. (Deze personeelsportefeuille is zeker een onderdeel dat helder geregeld moet worden.)

Samen met de pastoor woont hij/zij de bestuursvergaderingen bij. Waar nodig wordt hij/zij actief en bereidt een bepaald onderdeel voor.

Een ander aspect is de aandacht die zich richt op de onderlinge chemie van de groep als geheel. Bij het bezoek van het Bisdom in juli is over dit aspect gesproken en werd verzocht meer als groep pastores te functioneren. Ook dit is gewoongesproken een aandachtsveld van de teamleider samen met de pastoor.

c. Contacten in vicariaat en Bisdom

Om de juiste signalen af te geven en initiatieven te kunnen nemen in eigen kring, is het van belang dat iemand overzicht houdt van de ontwikkelingen in vicariaat en Bisdom. Belangrijk contactmomenten zijn daartoe de overleggen in het vicariaat en andere diocesane bijeenkomsten. Tegelijkertijd zijn dit de ontmoetingen waar vicariaat en Bisdom kennisnemen van de ontwikkelingen aan de basis.

Besluit

Nu duidelijk is geworden dat er geen vervanging beschikbaar is, hebben de pastores zich de vraag gesteld of en hoe het mogelijk zou zijn de functie in enkele onderdelen te splitsen en te laten behartigen door verschillende personen. Het moge duidelijk zijn, dat het altijd kwalitatief beter is te werken met een full-time teamleider. Maar als dit niet voorhanden is, moet men naar een 'second best' zoeken. Na ampele afweging wil het pastoraal team:

ad 1 De opbouwwerktaak spreiden over meerdere teamleden.

Dit sluit aan bij een ontwikkeling die al eerder begonnen is. Anders dan in een stedelijke gebied, zijn Boven de Schelde nu al meer pastores op deelgebieden betrokken bij (gewenste) wijzigingen op het vlak van samenhang en structuur.

In dit plan zijn daarom al enkele gebieden opgenomen die zich lenen voor deze meer gespreide begeleiding c.q. uitvoering, zoals:

- pastoraat met en voor ouderen. Ria Mangnus is eerstverantwoordelijke in de stuurgroep.
- pastoraat voor jonge gezinnen inclusief sacramentencatechese voor wat betreft doop, eerste communie en vormsel. Jeanine Heestermans en Wiel Hacking nemen daarin het voortouw.
- nieuwe initiatieven in de samenwerking op het terrein van de diaconie. En het implementeren van de diaconale houding op andere terreinen als deel van een hedendaagse gelovige houding. Wiel Hacking is hier de eerstverantwoordelijke.
- catechese volwassenen. Bernard Lamoen neemt de opbouwwerkkant van dit deel voor zijn rekening.

Het pastorale team zorgt ervoor dat het team periodiek de opbouwwerk dimensie van de werkzaamheden in een soort intervisie-bijeenkomst aan de orde stelt. Het wordt een periodiek agendapunt om bij alle teamleden te peilen of zij voort kunnen of dat er meer ondersteuning c.q. reflectie over ontwikkelingen gewenst is.

ad 2 Aandacht en leiding pastoraal team.

Wat betreft het tweewekelijks teamoverleg wil het team gaan werken met een vaste vergaderleid(st)er, die daardoor beter de voortgang van de onderwerpen die aan de orde zijn kan bewaken en begeleiden. Wiel Hacking zal dit op zich nemen. De interne verslaglegging van de teamvergaderingen zal rouleren onder alle teamleden.

De communicatie tussen bestuur en pastoraal team (vice versa) zal worden verzorgd door pastoor de Maat en van Hees, die in principe beiden aanwezig zijn bij het besturenoverleg (4x per jaar). Zij nemen het op zich vooraf aan het besturenoverleg bij het team de punten te inventariseren die er besproken moet worden en zorgen achteraf voor een terugkoppeling van wat er van de bestuurstafel van belang is voor het pastorale team.

Het aandacht hebben voor de onderlinge chemie is een punt dat het team later zal vertalen in gewenste stappen.

ad 3 Contacten in vicariaat en Bisdom

Vier tot vijfmaal per jaar wordt er in het Bisdom een pastoors- en teamleiders-overleg gehouden. Pastoor van Hees en Wiel Hacking zullen hieraan deelnemen.

De pastores zullen deze werkverdeling – en enkele andere wijzigingen – op 1 december 2016 in laten gaan.

10 BESTUURLIJKE AANDACHTSPUNTEN SAMENHANGEND MET HET PLAN

Bij het beschrijven van de pastorale visie gaven we aan dat er toekomst is voor 'de geloofsgemeenschap Boven de Schelde'. Hoe de toekomst er precies zal uitzien is nog verborgen achter de horizon. Maar wat wel duidelijk is, is dat we elkaar de hand moeten reiken om voorbereid te zijn. 'Aangewezen zijn op elkaar' gaven we aan en dat betekent dat in de uitwerking in Deel II op meerdere velden samenwerking en afstemming gezocht is of de structuur is aangegeven die dit kan bewerken.

Nu kan een ontwikkeling richting samen optrekken alleen slagen wanneer ook het bestuurlijke kader daarvoor de juiste voorwaarden schept. Daarom brengen we in deze paragraaf een aantal meer bestuurlijke punten naar voren met als doel de ruimte te creëren die nodig is om pastores en actieve parochianen verder te laten werken aan de gemeenschap van de toekomst. Punt 1 tot en met 3 betreffen specifiek de Damiaanparochie. De punten 4 tot en met 8 behelzen beide parochies Boven de Schelde.

1. Één of meerdere kerken waar de liturgie in volheid wordt gevierd

In een van de reacties van de zijde van de Bisdomleiding aan de Damiaanparochie schrijft men over het aanwijzen van 'één of meerdere kerken waar de liturgie in volheid wordt gevierd' dat wil zeggen dat in die kerken elk weekend op zondag of op de vooravond van de zondag de eucharistie wordt gevierd.

Als pastoraal team zijn wij de mening toegedaan dat het aanwijzen van één of meerdere kerken 'in deze fase' (nog) niet goed mogelijk is. De door iedereen gewenste samenwerking en het samen op weg gaan naar één gemeenschap van katholieken wordt hiermede niet bevordert. Het zou eerder weerstand oproepen bij het samenwerken richting één gemeenschap.

Dat laat onverlet dat het team dit jaar wel in overleg is gegaan met alle kerken om tot een betere onderlinge afstemming te komen van aanvangstijden, zodat de eucharistie op zo veel mogelijk plaatsten gevierd kan worden. De nieuwe afspraken gaan in op het eerste weekend van 2017 nl. zaterdag 7 en zondag 8 januari 2017.

Bovendien wil het pastorale team samen met de besturen inzetten op het versterken van de onderlinge betrokkenheid door voort te gaan met het gezamenlijk vieren van de hoogtijdagen in enkele wisselende kerken. Vieringen waarbij de andere kernen in de voorbereiding en de verzorging van de viering ruim betrokken gaan worden. Wij denken hierbij aan het Paastridium, het feest van de H. Damiaan en het feest van de H. Moeder Gods.

In dit geheel worden ook 1x per jaar evaluatiemomenten ingebouwd, teneinde regelmatig gezamenlijk inzicht te verwerven in de resultaten.

2. Afspraken over vitaliteit en zelfdragendheid

De afspraken over de toetsing van de vitaliteit en zelfdragendheid zijn door Bisdomleiding en Damiaanbestuur al eerder gemaakt. Jaarlijks wordt de *vitaliteit van de plaatselijke gemeenschap* en de *financiële zelfdragendheid* getoetst. In dit kader is ook vastgelegd dat op basis van deze criteria alle kerken open kunnen blijven tot en met 2019. In Deel I werd al gememoreerd dat de jaarlijkse toetsing een goed instrument is om de vinger aan de pols te houden.

Op basis van deze criteria kunnen theoretisch de volgende situaties ontstaan:

vitaliteit vd gemeenschap	(financiële) zelfdragendheid	Gevolgen:
+	+	Geen aanleidingen voor overleg
-	+	Overleg op pastoraal en bestuurlijk niveau is gewenst. Vooral pastoraal ligt de vraag op tafel op welke wijze de aanwezige parochianen in contact kunnen blijven met de gemeenschap Boven de Schelde.
+	-	In deze situatie is de gemeenschap vitaal, maar schort het aan financiële middelen ten gevolge van lage inkomsten en/of zware lasten. Vooral bestuurlijk overleg is noodzakelijk om te onderzoeken op welke wijze bijv. door het afstoten van gebouwen of andere maatregelen de financiële situatie weer gezond gemaakt kan worden.
-	-	Overleg op pastoraal en bestuurlijk niveau is gewenst. Vooral pastoraal ligt de vraag op tafel op welke wijze de aanwezige parochianen in contact kunnen blijven met de gemeenschap Boven de Schelde.

Als pastoraal team maken wij hierbij dus een duidelijk onderscheid tussen enerzijds de gemeenschap en anderzijds het gebouw/kerk waar men voor vieringen en ontmoeting samenkomt. Als het team op dit vlak een keuze moet gaan maken, zal zij dit altijd in overleg met het Damiaanbestuur gaan.

In een van de brieven van de Bisdomleiding wordt de wens geuit de stafmedewerker te betrekken bij het volgen van de vitaliteit van de parochiekernen. Dit is bedoeld om op deze wijze de betrokkenheid van het Vicariaat bij de parochie te versterken. Wij vragen het bestuur de stafmedewerker jaarlijks uit te nodigen voor een gesprek over de resultaten van de toetsing.

In Deel I gaven wij al aan dat deze jaarlijkse meting niet het juiste instrument is om richting te geven aan de vraag over het toekomstige gebruik van kerkgebouwen. Daarbij spelen meerdere criteria een rol en is een uitgebreide procedure gewenst.

3. Het belang van een kwalitatieve invulling van de bestuursfuncties

Het bestuur van de Damiaanparochie onderschrijft het prioriteit geven aan kwaliteit bij het werven van bestuursleden. Besturen is slechts mogelijk wanneer men kijkt en denkt vanuit de gehele parochie en niet uitsluitend de rol pakt van het afgevaardigde zijn van de eigen kern. In de praktijk is het Damiaanbestuur deze weg al ingeslagen. De Mariaparochie heeft een dergelijk proces al doorlopen.

Het betekent wel dat bestuur en pastores het wenselijk vinden dat men, indien een rechtstreekse koppeling met een parochiekern ontbreekt, een *vaste toehoorder* bij de vergaderingen toelaat. Daarmede waarborgt men dat de waarde van de betreffende kern niet uit beeld verdwijnt en met evenveel respect opgenomen is in het gehele reilen en zeilen van de parochie.

Het team en de besturen van beide parochies zijn gericht op het continueren en werven van kwalitatief bekwame bestuursleden.

4. Leidinggeven aan het gehele gebied Boven de Schelde

Het pastoraal plan spreekt en handelt vanuit het perspectief dat er toekomst is voor 'één gemeenschap van katholieken Boven de Schelde' (Maria- en Damiaanparochie). In datzelfde perspectief is er 3 jaar geleden (op 1 september 2013) een start gemaakt met het vormen van één pastoraal team voor het gehele gebied.

De pastorale ontwikkelingen in de afgelopen jaren laten al veel aanzetten zien tot samenwerking t.b.v. de pastorale- en catechetische activiteiten en de pastorale ondersteuning. Dit plan geeft aan *meer planmatig* de kansen te willen benutten om dit proces te versterken.

Daartoe is het belangrijk dat de aansturing en verantwoordelijkheden helder zijn. Daarom heeft het team aan de twee pastoors verzocht duidelijkheid te geven wie in de komende jaren leiding geeft aan een ontwikkeling richting één gemeenschap Boven de Schelde. Thans is er sprake van een collegiale samenwerking.

Mogelijk geeft de voetnoot bij artikel 2.3. de gewenste richting aan.

Daar staat omschreven:

Art 2.3 De door de bisschop benoemde pastoor¹ in het samenwerkingsverband is de voorzitter van het besturenoverleg en als zodanig lid van het besturenoverleg.

En in de voetnoot staat:

¹ Als in het pastoraal team meerdere priesters in solidum als pastoor benoemd zijn, wordt de pastoor die als moderator benoemd is de voorzitter van het besturenoverleg. **Zijn er meerdere pastoors in het team, zonder dat één van hen tot moderator is benoemd, dan bepalen de pastoors onderling hoe zij het voorzitterschap van de bestuurscommissie invullen.**

Het team verzoekt de besturen en pastoors hier helderheid over te geven.

5. Werkgeversfunctie van de besturen

In het Bisdom bestaan meerdere evaluatieve contacten teneinde het welbevinden en goed functioneren van pastorale krachten te waarborgen.

Zo gebruikt men daarvoor:

1. Functioneringsgesprekken 1x per 2 jaar
Voor priesters is daar de vicaris bij betrokken
Voor pastoraal werk(st)ers de stafmedewerker en pastoor
2. Welzijns gesprekken gekoppeld aan de driejaarlijkse visitatie
Voor teamleden en andere werknemers
3. Gesprek over de werkomstandigheden

De besturen zullen dit onderwerp agenderen en helder omschrijven welke verantwoordelijkheden vicariaat, besturen en pastoors in deze op zich genomen hebben en op welke wijze daar uitvoering aan wordt gegeven.

6. Financiële situatie

Continuering van een pastoraal team van enige omvang is alleen mogelijk als de verhouding tussen inkomsten en andere uitgaven dan de pastorale beroepskosten daar de ruimte voor geeft. Om dit onderwerp te toetsen hanteert het Bisdombestuur enkele richtlijnen en spreekt zij over 'normatief begroten'.

Wat betreft de parochies Boven de Schelde zijn de volgende gegevens daarbij van belang:

De baten liepen in 2015 in beide parochies achter bij de omvang van de kosten:

- Damiaanparochie €42.200,- d.w.z. 5,5% van de totale baten.
- Mariaparochie € 17.744,- d.w.z. 8,8% van de totale baten.

Als we de percentuele verdeling van de lasten naast de 'richtlijnen' zetten ontstaat het volgende beeld:

	Mariaparochie '15	Damiaanparochie '15	Richtlijn
Past. beroepskosten	53%	26 - 25% ²	45%
Overige personeelskosten	9%	20 - 21%	5%
Gebouwen	18%	28%	25%
Afdracht Bisdom e.d.	14%	13%	15%
Programmakosten	15%	19%	10%
Resultaat	- 8,8%	- 5,5%	

Mogelijk geeft een nader onderzoek naar de verdeling tussen Pastorale beroepskosten en Overige personeelskosten een beter inzicht t.b.v. een verantwoorde verdeling tussen deze twee componenten.

7. Toegroei naar één gemeenschappelijke bestuurstafel voor het pastorale beleid

In de huidige constellatie werkt het team met *twee aanspreekpunten* nl. de beide parochiebesturen en in het kielzog daarvan de parochiekerncommissies.

Het pastoraal team verzoekt de besturen een ontwikkeling in gang te zetten die ertoe leidt dat het team aan *één gemeenschappelijke bestuurstafel* overlegt en besluit over de ontwikkelingen met betrekking tot het pastorale beleid.

In de samenwerkingsovereenkomst is deze werkwijze al opgenomen (de overeenkomst is op 23 september 2013 door besturen en pastoors ondertekend). In artikel 5.3 staat:

Het besturenoverleg fungeert voor het pastoraal team als aanspreekpunt voor bestuurlijk overleg met betrekking tot het pastoraal beleid. Jaarlijks vindt er een overleg plaats tussen het besturenoverleg en het pastoraal team waarin het gevoerde pastoraal beleid wordt besproken en waarin wordt gesproken over het pastoraal beleid in het komende jaar. Dit overleg doet niet tekort aan de eigen verantwoordelijkheid van de beroepskrachten voor de inhoud van hun pastoraal functioneren noch aan de verantwoording die zij daarover aan de bisschop verschuldigd zijn.

8. Informeren parochianen en evaluatiemomenten

Beide besturen hechten sterk aan het goed informeren van de parochianen over de inhoud van dit plan. Een PR-plan wordt hiertoe door hen opgesteld. Nadere samenwerking van de PR-medewerkers van de parochies is sowieso een onderwerp dat nog aandacht vraagt op basis van de hier geschetste groei naar één katholieke gemeenschap Boven de Schelde.

Tot slot verzoeken de besturen het pastoraal team om jaarlijks in juni (einde werkjaar) met een update te komen van de ontwikkelingen op het pastorale vlak.

² Het percentuele verschil van 1% wat betreft 'pastorale beroepskosten' en 'overige personeelskosten' is het gevolg van het wel of niet meetellen van een dotatie voor onderhoud.

	Z'zee	H'stede	Totaal Schouwen Duiveland	Goes	H'weert / Rilland	Heinke ns-zand	S-Heeren-hoek	Kwadendamme	Ove-zande	Lewe-dorp	Totaal Bevelanden	Middelburg	Vlissingen	Totaal Walcheren
Parochianen 2011			2.320	6.985	2.018	1.917	1.329	1.172	797	691	14.909			
2013			2.194	6.910	1500?	2.465	1.441	1.272	607	765	13.460			11.174
2014			2.065	5.997	3.000	1.980	1.397	1.165	593	717	14.849			10.496
2015	1.436	721	2.157	7.283	1.703	1.940	1.317	1.254	589	639		4.752	5.564	10.316
Percentage 2014	66,6%	33,4%	100%	40,4%	20,2%	13,3%	9,4%	7,8%	4,0%	4,8%	100,0%	46%	54%	100%
Huishoudens 2014			721	4.965	1.220	900	794	656	435	421	9.391			
Omvang hsh			2,86	1,21	2,46	2,20	1,76	1,78	1,36	1,70	1,58			
Huish met pb			232	790	250	450	384	249	213	177	2.513			
Aantal in %			32%	16%	20%	50%	48%	38%	49%	42%	27%			
Huishoudens 2015			688	756	1.215	880	783	635	432	386		3.723	4.146	7.869
Omvang hsh			3,14			2,20	1,68					1,28	1,34	
Huish met pb			232	756	180	480	301	266	210	148		447	475	922
Aantal in %			34%			55%	38%					12%	11%	
Bijdrage pb 2014			35.211	95.677	23.049	56.421	39.678	35.598	25.485	21.761	297.668	66.697	69.508	136.205
2015			35.308	98.248	21.076	56.028	34.229	36.825	24.755	20.603	291.764			
Totaal Bevel van '14				32%	8%	19%	13%	12%	9%	7%		49%	51%	
Totaal BvS 469.083			8%	20%	5%	12%	8%	8%	5%	5%	63%	14%	15%	29%
Vrijwilligers 2011			1175?	211	95	180	154	175	?	8?	815			
2013			163	151	60	215	155	125	115	68	889			458
2014			162	152	40	117	153	165	110	67	804			456
2015			157			112	142	115				213	254	467
Koorleden 2013			19	70	18	100	53	45	47	32	365			123
Alleen koor			13	52	10	75	32	20	27	26	242			53
Koorleden 2014			20	65	15	57	58	55	46	31	327			117
Alleen koor			13	4	10	49	47	25	30	25	190			57
Koorleden 2015			18			52	56	48				37	58	95
Alleen koor			12			42	44	25				22	32	54
% totale gmp 2014			0,97%	1,08%	0,50%	2,88%	4,15%	4,72%	7,76%	4,32%	2,20%	0,78%	1,04%	0,92%

		Totaal Schouwen Duiveland	Goes	H'weert / Rilland	Heinke ns-zand	Heeren- hoek	s- Kwaden- damme	Ove- zande	Lewe- dorp	Totaal Bevelanden	Middel- burg	Vlis- singen	Totaal Walcheren
Doopsel	2011	67?	17	3	16	11	4	4	5	60	15	23	38
	2013	6	10	1	3	6	4	6	3	33	15	12	27
	2014	8	8	1	5	7	3	5	-	29	6	29	35
	2015	4	6	2	4	2	2	4	2	22	6	9	15
	2011	108?	23	1	28	16	7	12	6	93	5	21	26
Communie	2013	-	12	-	21	13	9	5	5	65	11	18	29
	2014	3	13	-	18	16	3	7	-	57	11	10	21
	2015	15	12	-	16	4	11	4	4	51	8	6	14
	2011	59	8	1	24	19	-	7	?	59	1	12	13
Vormsel	2013	-	2	-	19	37	-	12	-	70	12	4	16
	2014	-	13	-	13	-	11	-	-	37	6	6	12
	2015	-	-	5	14	15	-	7	2	43	4	4	8
	2011	16	3	-	3	2	1	3	?	12	2	-	2
Huwelijk	2013	-	1	-	-	-	1	1	-	3	1	2	3
	2014	1	1	-	3	-	1	-	-	5	4	2	6
	2015	1	1	-	-	-	3	1	-	5	6	1	7
	2011	168?	74	3	14	16	13	9	18	147	11	15	26
Uitvaarten	2013	14	23	6	14	28	10	7	3	91	17	29	46
	2014	10	20	4	13	32	14	10	8	101	9	21	30
	2015	15	25	6	18	-	6	7	3	65	12	35	47

Uitsplitsing aantal parochianen Hansweert respectievelijk Rilland: 1.141 en 562 (totaal: 1.702); 67% en 33%

Aantal parochianen 2014 of '15	2013			2014			2015			2016			Index				
	za 2/3	zo 3/3	za 9/3	zo 10/3	za 8/3	zo 9/3	za 15/3	zo 16/3	za 7/3	zo 8/3	za 14/3	zo 15/3		za 12/3	zo 13/3	za 19/3	zo 20/3
Lewedorp	717	71	53	112	65	7,88%	92	70	11,30%	43	70	7,88%	26	55	22	47	10,46%
s-Heerenhoek	1.397	117		121		8,52%	98	111	10,77%	95	78	6,19%		86		158	8,73%
Heinkenszand	1.980	82	53	112	65	7,88%	59	52	6,54%	80	59	6,54%	171	65	81	75	9,90%
	4.094																
Ovezande	593	78	89			14,08%	79	?	13,32%	82	51	11,21%	47	141			15,85%
Kwadendamme	1.165	90		110		8,58%	80	120	8,58%	75	130	8,80%		80	125		8,80%
OZB Hansweert	1.141	70		70		6,13%	75	70	6,35%	44	?	3,86%		48	55		4,51%
OZB Rilland	562	39		19		5,16%	11	20	2,76%	17	31	4,27%					0,00%
	3.461																
Goes	6.000	122	192	59	202	4,79%	78	146	3,89%	67	161	3,63%	56	130	109	230	4,38%
Zierikzee	1.436	124		107		8,04%	85	101	6,48%	124	95	7,63%	49	85	225		12,50%
Burgh Haamstede	721	64		63		8,81%	49	40	6,17%	46	55	7,00%			408	860	0,00%
	8.157												349	549	408	860	
Vlissingen	5.564	148		250		3,58%	148	160	2,77%	137	130	2,40%		110	227		3,03%
Middelburg	4.752	172		89		2,75%	142	122	2,78%	115	109	2,36%		80	198		2,93%
	10.316													190	425	425	

Bronnen:

2011 Brief Bisdom van Breda d.d.
2013 en 2014 Kaski formulieren via secretaris
2015 Rechtstreeks van parochiekernen

Overzicht van vieringen in de verzorgings- en verpleeghuizen

17 september 2016

Pater Damiaanparochie

Plaats	Huis of centrum		Soort viering	Voorgangers
Goes	Ter Valcke	1x/maand	donderdagmorgen woord en communieviering	pastoraal werker
	Ter Weel	1x/maand	zondagmorgen woord- communieviering	Jan Meeusen geest. verzorger ziekenhuis
	Randhof	geen vieringen		
	Gasthuis	3x/jaar	vrijdagmiddag wrđ- communie of euch.	pastores
Hansweert	Maria-oord	3x/jaar	woensdagmiddag eucharistieviering	pastoor van Hees
Lewedorp	De Kraayert	3x/maand	woensdagmiddag wrđ- communie of euch. 4 ^e woensdag is PKN- viering	pastores of liturgiegroep
's-Heerenhoek	Theresiahof	alleen Kerst en Pasen		pastores
's-Heer Arendskerke	Poelwijk	1x/maand	woensdag woord- communieviering	liturgiegroep
Ovezande	NieuwSande	4x/jr en Kerst en Pasen		in s'werking met geest. verz
Kruiningen	Hof Cruninghe		gestopt in okt. 2014	
Zierikzee	Cornelia	4x/jaar	dinsdag woord- communieviering	liturgiegroep

H. Mariaparochie

Plaats	Huis of centrum		Soort viering	Voorgangers
Vlissingen	Ter Reede	1x/week	zaterdagmorgen wrđ- communie of euch.	pastores of lid werkgroep
	Weyevliet		communie thuis	gepension. pw
	Scheldehof		communie thuis	bezoekgroep
Middelburg	Willibrord	1x/week	zaterdagmiddag wrđ- communie of euch. uitgezonderd 1 ^e vrijdag vd mnd vanwege PKN viering	pastores of één lekenvoorganger
	Willibrord		communie thuis	Andrea Hummelen
	Rustenburg		communie thuis	pastor